

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА

Факультет історії, політології та міжнародних відносин

Кафедра політичних наук

ДИПЛОМНА РОБОТА

на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

на тему:

**«Державна політика України у сфері безпеки та оборони у умовах
воєнного стану: інституційний вимір»**

Виконала: студентка групи ПНБ-з-41,

спеціальності 052 “Політологія”

освітньої програми “Політологія. Національна безпека”

Телепчук Мар’яна Ярославівна

Науковий керівник: Москалюк Михайло Федорович,

кандидат політичних наук, доцент

Рецензент: Доцяк Ігор Іванович

кандидат політичних наук, доцент

Івано-Франківськ - 2026

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО–МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ	6
1.1 Формування і реалізація національної безпеки та оборони в Україні.....	6
1.2 Стан наукової розробки проблеми та методологія дослідження	10
РОЗДІЛ II. ПОЛІТИЧНІ ІНСТИТУТИ РЕАЛІЗАЦІЇ СУЧАСНОЇ БЕЗПЕКОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ	21
2.1 Інститут президентства в умовах воєнного стану	21
2.2 Інститут парламентаризму в контексті повномасштабного російського вторгнення	29
РОЗДІЛ III. СЕКТОР БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ ЯК ІНСТРУМЕНТ БЕЗПЕКОВОЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ.....	32
3.1 ЗСУ, СБУ та Національна поліція в структурі безпекового сектору України.....	33
3.2 РНБО: функції та статус в умовах Війни за незалежність України	41
ВИСНОВКИ	49
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	53

ВСТУП

Актуальність теми продиктована тим, що в період безпрецедентної повномасштабної збройної агресії проти української держави питання розробки та втілення стратегічного курсу у сфері національної безпеки й оборони трансформувалися у фундаментальний фактор виживання нації. Захист державності, збереження територіальної цілісності в межах міжнародно визнаних кордонів та утвердження реального суверенітету стали пріоритетними завданнями, навколо яких консоліднуються всі ресурси країни.

Офіційне впровадження правового режиму воєнного стану докорінно змінило звичний алгоритм функціонування політичної системи, скоригувало баланс розподілу владних прерогатив і радикально посилило вплив оборонного сектору на загальнодержавні процеси. Таке динамічне переформатування суспільних відносин вимагає глибокого та всебічного наукового аналізу для розуміння нових закономірностей державного будівництва в екстремальних умовах.

Особливого значення в межах наукового дискурсу набуває детальне вивчення інституційної природи безпекової політики. Це стосується передусім функціональної ролі Президента України як Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України, законодавчої активності Верховної Ради України в питаннях оборонного будівництва, а також операційної діяльності Ради національної безпеки і оборони (РНБО) та інших профільних органів.

Потреба в дослідженні підкріплюється гострою необхідністю теоретичного узагальнення того унікального досвіду, якого набули вітчизняні інституції безпосередньо під час ведення бойових дій. Виявлення критичних точок у процесах міжвідомчої комунікації, усунення функціональних бар'єрів та пошук оптимальних шляхів для модернізації державного менеджменту в силовій сфері стають ключовими завданнями для сучасної політичної та правової науки.

Окрім суто теоретичного інтересу, робота має вагоме прагматичне спрямування. Систематизація існуючих методологічних підходів до розуміння архітектури національної безпеки створює міцний підґрунтя для вироблення дієвих

прикладних рекомендацій. Вдосконалення інституційних інструментів реалізації оборонної стратегії є життєво необхідним для підвищення адаптивності державних структур до умов тривалого військового протистояння.

Вироблення чітких алгоритмів взаємодії, ліквідація нормативних прогалин та зміцнення координаційних зв'язків дозволять забезпечити сталість безпекового середовища навіть у разі подальшої ескалації загроз. Здатність управлінського апарату до швидкої трансформації та адекватного реагування на воєнні виклики стає головною запорукою не лише успішного спротиву, а й майбутнього інституційного відновлення України.

Об'єкт дослідження – державна політика України у сфері національної безпеки та оборони.

Предмет дослідження – інституційний механізм формування та реалізації державної політики у сфері безпеки та оборони України в умовах воєнного стану.

Мета дослідження – комплексне визначення особливостей функціонування інституційного механізму реалізації державної політики у сфері безпеки та оборони України в умовах воєнного стану та обґрунтування напрямів його вдосконалення.

Для досягнення мети дослідження доцільно визначити наступні **завдання**:

1. вивчити теоретико–методологічні засади державної політики у сфері національної безпеки та оборони;
2. проаналізувати особливості формування і реалізації політики національної безпеки та оборони в Україні;
3. узагальнити стан наукової розробки проблеми та визначити методологію дослідження;
4. дослідити роль інституту президентства та парламентаризму в умовах воєнного стану;
5. охарактеризувати функціонування сектору безпеки і оборони України та діяльність РНБО;
6. сформулювати пропозиції щодо вдосконалення інституційного механізму реалізації державної політики у сфері безпеки та оборони України.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання отриманих результатів для вдосконалення інституційного механізму реалізації державної політики у сфері національної безпеки та оборони України. Сформульовані висновки та пропозиції можуть бути використані у правотворчій діяльності, діяльності органів державної влади, а також у навчальному процесі при викладанні дисциплін, пов'язаних із публічним управлінням, національною безпекою та державним управлінням.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота містить 60 сторінок, складається із вступу, трьох розділів та шістьох підрозділів, висновків і списку використаних джерел та літератури у кількості 61 найменування.

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО–МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ

1.1 Формування і реалізація національної безпеки та оборони в Україні

У стабільний (мирний) період пріоритети національної безпеки та оборони України зосереджені на підготовці громадян до захисту країни у разі збройного нападу, формуванні передумов для стратегічного (оперативного) розгортання оборонних сил і їхнього успішного спротиву, а також на забезпеченні безперервної роботи владних інститутів та життєстійкості економічного сектору. Виходячи з цієї мети, окреслюються фундаментальні завдання держполітики у безпековій та оборонній сферах.

Головні завдання системи нацбезпеки і оборони охоплюють охорону та захист державного кордону, оборону стратегічно важливих об'єктів та логістичних вузлів, створення базису для стабільного функціонування органів влади й військового менеджменту, а також для оперативного розгортання військ. Значущим вектором є нейтралізація диверсійно–розвідувальних груп супротивника, мілітарних формувань агресора та нелегальних антидержавних утворень.

Поза тим, безпековий сектор гарантує дотримання правового режиму воєнного стану [33, с. 6]. Конституція України зафіксувала засадничі принципи побудови системи національної безпеки, закріпивши за державою обов'язок оберігати суверенітет, територіальну цілісність та захищеність країни [21]. Подальша розбудова цієї царини пов'язана з ухваленням постанови ВРУ від 16.01.1997 № 3/97, якою затверджено Концепцію (основи державної політики) національної безпеки України [42]. Цей документ мав на меті впровадити єдину логіку у формування безпекової стратегії, гармонізувати розвиток законодавства, доктрин та цільових програм. Таким чином, цей акт виконав роль фундаменту для становлення комплексної нормативної бази у відповідній галузі.

У межах згаданої Концепції було окреслено структуру забезпечення

національної безпеки, що включала державні інституції, громадські об'єднання, посадовців та кожного громадянина. Вирішальною ознакою їх належності до цієї системи вважалася консолідація зусиль, спрямованих на відстоювання національних інтересів. У науковому середовищі система безпеки трактувалася не лише як коло суб'єктів, а як сукупність різнопланових заходів – від правових до ресурсних та адміністративних. Втім, такі теоретичні напрацювання не були цілком імплементовані у подальші законодавчі акти [14, с. 231].

Черговим кроком стало введення в дію ЗУ «Про основи національної безпеки України» (діяв до 2018 р.), де було деталізовано перелік суб'єктів безпекового сектору. До нього увійшли конституційні органи влади, ЦОВВ, органи зі спеціальним статусом, судова гілка, місцеве самоврядування, військові формування, а також представники громадянського суспільства. Фактично цю систему можна класифікувати на державний та недержавний компоненти, хоча функціональні ролі окремих учасників та алгоритми їхньої кооперації залишалися юридично розмитими [47].

Еволюція нормативно–правового поля підтвердила потребу в оновленні парадигми побудови системи нацбезпеки, насамперед у контексті відсічі збройній агресії проти нашої держави. Це стало каталізатором ухвалення ЗУ «Про національну безпеку України», який запровадив комплексний підхід до архітектури сектору безпеки і оборони (СБО) [44]. Згідно з положеннями закону, до СБО включено всі інституції та суб'єкти, що безпосередньо здійснюють захист національних інтересів або залучені до цього процесу.

Структура сектору безпеки і оборони наразі складається з чотирьох ключових компонентів: сил безпеки, сил оборони, оборонно–промислового комплексу (ОПК), а також представників громадянського суспільства. Складник «сили безпеки» охоплює органи правопорядку, розвідспільноту, структури спеціального призначення та інші органи з відповідним функціоналом. До сил оборони належать ЗСУ та інші мілітарні формування, що опікуються обороноздатністю країни. При цьому правові норми тепер містять конкретний перелік провідних органів, зокрема: МОУ, ЗСУ, МВС, НПУ, НГУ, СБУ, ДПСУ, ДСНС, УДО, Держспецзв'язок,

розвідувальні структури та апарат РНБО.

Таким чином, актуальне законодавство України демонструє відхід від вибіркового переліку суб'єктів на користь цілісної та впорядкованої моделі СБО. Це забезпечує точне розмежування функцій, налагодження міжвідомчої синергії та визначення місця кожного органу в реалізації стратегії державної безпеки [14, с. 231].

Курс у сфері оборони розробляється на базі вже затвердженої стратегії національної безпеки, будучи її безпосереднім продовженням та деталізацією. Під час ідентифікації оборонних потреб проводяться системні аналітичні дослідження та консультації, фінальним продуктом яких зазвичай є «Біла книга» з питань оборони. Після урядового погодження цей документ окреслює пріоритети поступу оборонного сегмента на заданий часовий проміжок [9, с. 151]. В українській практиці Біла книга видається як періодичний аналітичний звіт суб'єктів СБО, покликаний інформувати громадськість про результати їхньої роботи [1].

Разом з тим, дієвість оборонної політики обумовлена не лише якістю її планування, а й спроможністю держави гарантувати її втілення. Це вимагає розробки цільових стратегій, програмних документів та фінансових рішень у межах усього безпекового сектору. Невід'ємним елементом також виступає безперервний політичний та управлінський нагляд за виконанням оборонних завдань. Такий моніторинг дає змогу оперативно адаптувати політику до нових викликів і забезпечувати реалізацію поставлених державних цілей [9, с. 151].

Згідно з приписами ЗУ «Про оборону України», проектування та практична реалізація воєнного курсу розглядається як один із фундаментальних аспектів підготовки держави до відсічі агресії, що ініціюється ще в умовах миру. Такий підхід закріплює роль воєнної політики як органічного елемента загальнодержавної стратегії безпеки. Функції щодо виконання оборонного плану, підтримання стабільної працездатності, бойового потенціалу та мобілізаційного ресурсу, а також забезпечення високої ефективності ЗСУ делеговано Міноборони. Окрім цього, оборонне відомство відіграє вагомий роль у формуванні державного курсу в безпековій сфері, розробляє нормативно-правове підґрунтя, контролює його

імплементацію у військовій структурі та координує взаємодію владних інституцій і громад у питаннях мобілізаційної підготовки [46].

Ключові вектори державної діяльності, зокрема в сегменті оборони та національної безпеки, а також пріоритети зовнішньополітичних зв'язків визначаються на рівні вищих органів влади відповідно до ЗУ «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» [40]. Водночас головним механізмом стратегічного планування на перспективу в цій царині є Стратегія національної безпеки. Саме її положення лягли в основу Стратегії воєнної безпеки України – засадничого нормативного акта найвищого порядку у військовій сфері. Вона встановлює стратегічні цілі та інструментарій реалізації оборонного курсу в мілітарному вимірі, забезпечуючи захист національних інтересів [49].

Базуючись на пріоритетних потребах держави, Стратегія воєнної безпеки окреслює головні параметри трансформації армії та всього оборонного сектору. Ключовий акцент зміщено на зміцнення оборонного потенціалу, який у поєднанні з підтримкою світової спільноти дозволить стримувати супротивника та забезпечити відновлення територіальної цілісності. Суттєве значення надається посиленню територіальної оборони (ТрО) у симбіозі з рухом опору, що підвищує загальнонаціональну витривалість і об'єднує громадян навколо захисту суверенітету. Важливим елементом залишається перехід на сучасну управлінську вертикаль, що ґрунтується на цивільному демократичному контролі, впровадженні стандартів Альянсу та ефективному менеджменті ресурсів.

Додатково Стратегія спрямована на виховання професійного керівного складу сил оборони через модернізацію військової освіти та створення дієвого оперативного резерву. Особлива увага приділяється технічному оновленню ЗСУ шляхом залучення інноваційного озброєння, реформуванню інфраструктури, систем логістики та медичної допомоги. Стратегічним завданням залишається розвиток збройних сил, що поділяють євроатлантичні принципи, мають повну оперативну сумісність із партнерами по Альянсу та здатні виконувати спільні завдання, що є фундаментом для повноправного членства України в НАТО [50].

Отже, формування і реалізація державної політики у сфері національної

безпеки та оборони України ґрунтується на комплексній нормативно–правовій базі та передбачає функціонування цілісної системи суб'єктів і інститутів. Сучасний підхід характеризується системністю, чіткою структуризацією сектору безпеки і оборони та орієнтацією на ефективну взаємодію його складових.

Водночас в умовах збройної агресії особливого значення набуває здатність держави не лише формувати відповідну політику, а й забезпечувати її практичну реалізацію через стратегічне планування, належне ресурсне забезпечення та ефективне управління, що спрямоване на зміцнення обороноздатності та досягнення національних інтересів України.

1.2 Стан наукової розробки проблеми та методологія дослідження

Проблематика державної політики у сфері національної безпеки та оборони, зокрема її інституційного забезпечення, є предметом активних наукових досліджень у сучасній українській правовій та управлінській науці. Значна увага приділяється трансформації безпекової політики в умовах воєнного стану, зростанню ролі державних інституцій та удосконаленню механізмів їх взаємодії. У цьому контексті важливими є дослідження, присвячені окремим складовим сектору безпеки, серед яких особливе місце займає інформаційна безпека як невід'ємний елемент загальної системи національної безпеки.

Зокрема, у наукових розвідках І. М. Лопатченка, А. Л. Помаза–Пономаренко та Ю. Г. Батир проаналізовано специфіку державного регулювання інформаційної безпеки України під час воєнного стану. Дослідники акцентують на доцільності зміцнення інституційного потенціалу країни, модернізації правового поля та залученні новітніх управлінських методик. У роботі наголошено на пріоритетності системного підходу до захисту інформаційного простору, що вимагає налагодженої взаємодії різних владних структур та гнучкої трансформації державної стратегії відповідно до викликів гібридного протистояння [29].

Вагомим є внесок Л. Зубкової, О. Григорчук та Л. Кулік, які розглядають нюанси реалізації державної політики у секторі внутрішніх справ крізь призму її

функціональних та інституційних характеристик. На переконання авторів, результативність цього напряму діяльності прямо корелює із рівнем координації правоохоронної системи, якістю законодавчого регулювання та спроможністю владних інститутів вчасно протидіяти загрозам воєнного часу. Крім того, критичне значення має пошук рівноваги між стратегічними безпековими завданнями та гарантуванням основоположних прав громадян, що підтверджує відданість системи внутрішніх справ демократичним принципам [18].

У свою чергу, О. О. Глущенко зосереджується на еволюції безпекової функції держави в період дії воєнного стану. Дослідник зауважує, що змістовне наповнення цієї функції суттєво трансформується, стаючи більш багатогранним та домінуючим в умовах відсічі збройній агресії. Доведено, що безпекова діяльність сьогодні виходить за межі суто мілітарної сфери, охоплюючи правовий, економічний, політичний та медійний сегменти. Це, відповідно, вимагає синхронізації зусиль усіх ланок державного апарату та вдосконалення управлінського інструментарію [5].

Певний інтерес становить також праця С. В. Гайдю, де всебічно висвітлено феномен надзвичайної правотворчості під час війни. Автор доводить, що за умов дефіциту часу та високої інтенсивності загроз держава змушена застосовувати особливі процедури для швидкої розробки та ухвалення законодавчих актів. Такий формат правотворення покликаний забезпечити виконання базових функцій – насамперед у політичній та безпековій царинах, а також сформувати дієві алгоритми реагування на критичні ситуації. Водночас акцентується на тому, що прискорений характер ухвалення рішень не має нівелювати засади верховенства права, пропорційності та правової визначеності, оскільки саме дотримання цих стандартів забезпечує легітимність дій влади [5].

Сучасна наукова думка, представлена розвідками І. В. Шпака [61], О. О. Глущенко [6], Ю. О. Загуменної та В. В. Сокурєнка [15], фокусується на фундаментальному перегляді місії держави у царині захисту національних інтересів під час воєнного стану. Дослідники доводять, що за нинішніх умов владні інститути мають не лише нарощувати оборонний потенціал, а й демонструвати

майстерність в управлінні ресурсами, визначати стратегічні вектори поступу та налагоджувати тісну кооперацію між усіма ланками безпекового та оборонного сектору. Важливе місце в дискурсі посідають аспекти фінансової стійкості, оптимізація правових засад бюджетного фінансування та підвищення коефіцієнта корисної дії від використання матеріальних благ, що стає критичним чинником в умовах економічної турбулентності.

Водночас у згаданих працях акцентується на трансформаційних процесах у функціоналі держави, який під тиском воєнних реалій стає більш мобільним, адаптивним та комплексним. Гарантування нацбезпеки інтерпретується як системне явище, що інтегрує у собі не лише мілітарний складник, а й правову, організаційну, фінансову, медійну та управлінську площини. Вчені зауважують, що результативність державного курсу в цій сфері прямо залежить від синхронізації зусиль усіх гілок влади, впровадження прогресивного менеджменту та безперервної актуалізації законодавчої бази.

У науковому доробку С. Ходлевського [56] окремий сегмент присвячено функціонуванню Національної гвардії України як вагомого елемента оборонної архітектури, зокрема в частині проведення безпекових стабілізаційних операцій. Дослідник аргументує, що НГУ наділена специфічними повноваженнями, які гармонізують у собі військові та правоохоронні вектори. Це дозволяє структурі оперативно нівелювати внутрішні загрози, дбати про громадський спокій та захищати цивільне населення в умовах надзвичайних ситуацій чи війни. Така поліфункціональність утворює гвардію як дієвий інструмент державної безпекової політики [56].

Особливий фокус спрямовано на ідентифікацію ролі Нацгвардії в системі взаємодії з іншими оборонними структурами. Обґрунтовано доцільність чіткого розмежування компетенцій між різними відомствами, посилення координаційних зв'язків та вдосконалення нормативного регулювання, що має на меті підвищення ефективності всієї системи захисту. Автор резюмує, що саме злагодженість дій та міцне міжінституційне партнерство є вирішальними факторами, які дозволяють НГУ продуктивно працювати під час воєнного стану, гарантуючи необхідний

рівень безпеки суспільства [56].

У дослідженнях С. та Н. Петрух а також Б. Гуденка проведено детальний аналіз фінансового забезпечення безпекового блоку України, вивчено його архітектуру, динаміку та магістральні тренди в умовах глобальних викликів. Вчені відмічають, що повномасштабна агресія спровокувала різке збільшення бюджетних асигнувань на потреби оборони, що призвело до кардинальної зміни пріоритетів фінансової політики на користь зміцнення суверенітету. Головна увага прикута до перерозподілу бюджетних потоків, які максимально концентруються на забезпеченні ЗСУ, розбудові оборонної логістики, переозброєнні та підтримці високої боєздатності військ [35].

Разом із тим автори застерігають, що саме по собі зростання обсягів фінансування не є автоматичним гарантом ефективності. У працях підкреслюються проблеми, пов'язані з нераціональним використанням коштів, недостатньою прозорістю фінансових операцій, а також вказується на потребу впровадження жорстких механізмів бюджетного аудиту та контролю. Наголошується на важливості реформування системи бюджетного планування, яке повинно забезпечити баланс між актуальними запитами армії та реальними потужностями національної економіки, сприяючи максимально ефективному витрачання кожної державної гривні [35].

У науковій праці А. В. Дацюка проаналізовано нагальні аспекти реформування управлінської вертикалі сектору безпеки і оборони України в контексті гібридної агресії, що інтегрує мілітарні, медійні, фінансові та інші методи дестабілізації. Дослідник зауважує, що класичні управлінські методики продемонстрували недостатню дієвість перед обличчям новітніх викликів, що вимагає їхньої докорінної трансформації та пристосування до динамічних умов безпекового простору. У цьому зв'язку пріоритетним стає впровадження інноваційних управлінських архітектур, що базуються на адаптивності, оперативності прийняття рішень та високому рівні міжвідомчої кооперації.

Значний фокус у роботі спрямовано на модернізацію правового фундаменту, що регламентує функціонування оборонних та безпекових структур, а також на

імплементацію передових практик менеджменту, зокрема ризик–орієнтованого підходу, стратегічного прогнозування та тотальної цифровізації процесів. Автор резюмує, що якісна перебудова системи управління є фундаментальним фактором зміцнення резистентності держави до гібридних впливів, гарантування стабільності національної безпеки та посилення інституційного потенціалу країни в умовах перманентного збройного конфлікту [12].

Вагомим для розуміння теми є підхід М. Гнатишина, який вивчає специфіку діяльності Президента України та Ради національної безпеки і оборони під час дії воєнного стану. Дослідник акцентує на суттєвому зростанні значущості цих інституцій як магістральних суб'єктів вироблення та втілення безпекового курсу держави, що здійснюють стратегічне адміністрування та системну координацію оборонної сфери. Особлива роль відведена РНБО як ключовому координаційному центру, що забезпечує синергію зусиль різних державних органів. Підкреслюється, що реалії війни зумовлюють об'єктивну потребу в централізації управлінських важелів та прискоренні циклу прийняття владних рішень [8].

У поточному науковому просторі помітною є також розвідка А. С. Шкуро, де всебічно досліджуються юридичні параметри виконання Президентом України своїх функцій у період війни. Автор доводить, що збільшення обсягу повноважень глави держави в умовах агресії є закономірним процесом, зумовленим потребою підтримувати обороноздатність, забезпечувати швидкість реагування на загрози та зберігати стійкість державного апарату. Акцентовано, що в умовах кризи Президент стає центральною фігурою стратегічного управління, яка визначає головні вектори державної політики та інтегрує діяльність усіх складових сил безпеки і оборони [59].

Разом із тим дослідник зауважує, що навіть у правовому режимі воєнного стану розширення прерогатив Президента не є абсолютним, адже воно має відбуватися виключно в межах конституційних постулатів, таких як законність, верховенство права та захист прав громадян. Автор наполягає на критичній необхідності утримання рівноваги між жорстким антикризовим менеджментом та демократичними нормами функціонування влади, що є ключовим запобіжником

проти узурпації та гарантом недоторканності конституційного ладу [59].

Суттєву наукову цінність має також позиція О. Ю. Лялюк, А. Р. Самойлової та О. В. Вареник, які проводять комплексне дослідження проблемних аспектів конституційно–правового забезпечення функціонування інституту Президента України під час воєнного стану. Науковці акцентують увагу на існуванні низки законодавчих лакун, правових колізій та внутрішніх суперечностей у чинних нормативних актах, що регламентують роботу глави держави, що, у свою чергу, створює перешкоди для продуктивного виконання його функцій. Зокрема, дослідники вказують на розмитість процедурних алгоритмів кооперації між Президентом, парламентом та іншими гілками влади, що за певних умов провокує дублювання управлінських завдань або виникнення спорів щодо розмежування компетенцій [30].

У зв'язку з цим автори наголошують на пріоритетності ґрунтовної модернізації правового підґрунтя, що має передбачати точну фіксацію меж президентських прерогатив, впровадження дієвих інструментів міжвідомчого партнерства та ліквідацію чинних юридичних прогалин. Такий вектор реформування, переконані дослідники, дозволить оптимізувати роботу інституту президентства, зміцнити засади поділу владних повноважень та підтримати стійкість системи державного адміністрування в період війни. Це є фундаментальною умовою для успішного подолання актуальних загроз національній безпеці [30].

М. Москалюк та Я. Ободянський у своїй праці розглядають механізми здійснення цивільного контролю над воєнною сферою крізь призму як політичних, так і інституційних чинників. Автори акцентують увагу на тому, що ефективний цивільний контроль є не лише формальною вимогою євроатлантичної інтеграції, а й необхідною умовою демократичного врядування у безпековій сфері. Дане дослідження є суттєвим внеском у розуміння того, яким чином інституційна архітектура сектору безпеки впливає на якість ухвалюваних рішень та рівень підзвітності силових структур перед суспільством [32].

Окремий науковий інтерес становить дослідження О. Шебуренкова,

присвячене державній політиці обмежень у сфері масової комунікації в умовах воєнного стану. Автор аналізує механізми та інструменти, за допомогою яких держава регулює інформаційний простір в екстремальних умовах збройного конфлікту, обґрунтовуючи необхідність таких обмежень потребами національної безпеки та захисту від інформаційних операцій противника. Водночас дослідник звертає увагу на проблему збалансування між вимогами безпеки та дотриманням демократичних стандартів свободи слова, що є особливо актуальним для України як держави, що прагне відповідати цінностям євроатлантичної спільноти. Вказане дослідження є важливим для розуміння того, яким чином інформаційний вимір безпекової політики інтегрується у загальну систему державного управління в умовах воєнного стану [58].

Робота О. М. Пгахіної присвячена проблематиці державного управління забезпеченням національної безпеки в умовах воєнного стану. Авторка комплексно розглядає систему державного управління у безпековій сфері, акцентуючи увагу на специфіці її функціонування в екстремальних умовах збройного конфлікту. У роботі аналізуються ключові інституційні суб'єкти, задіяні у забезпеченні національної безпеки, їх повноваження, механізми взаємодії та координації в умовах правового режиму воєнного стану.

Особливу цінність становить розгляд трансформації управлінських процесів, що відбувається під впливом надзвичайних обставин, коли традиційні адміністративні процедури поступаються місцем більш централізованим і оперативним формам прийняття рішень. Даний доробок суттєво доповнює наукове розуміння інституційного виміру безпекової політики та слугує важливим теоретичним підґрунтям для аналізу ефективності державного управління в умовах сучасних безпекових викликів [52].

Цікавим є також дослідження А. А. Лиманюка, присвячене системі принципів державної політики у сфері забезпечення економічної безпеки держави під час воєнного стану [28]. Автор систематизує та обґрунтовує принципові засади, на яких має будуватися державна політика в економічній складовій безпекової сфери в умовах збройного конфлікту, наголошуючи на тому, що економічна безпека є

невід'ємним і рівноправним елементом загальної системи національної безпеки. Дослідник розкриває взаємозалежність між стійкістю економічної системи держави та її здатністю протистояти зовнішнім загрозам, що набуває особливої актуальності в контексті масштабних економічних руйнувань, спричинених російською агресією. Праця А. А. Лиманюка є важливою для розуміння багатовимірності державної безпекової політики та підкреслює необхідність комплексного підходу до її формування і реалізації, який охоплював би не лише військову, а й економічну, інформаційну та інші складові національної безпеки [28].

Варто акцентувати увагу на дослідженні Р. В. Зеленіна, присвяченому формуванню правової політики у сфері безпеки та оборони України в умовах сучасних викликів. Автор комплексно аналізує процес становлення та розвитку правової бази, що регулює безпекову і оборонну сфери, виявляючи ключові суперечності та прогалини чинного законодавства, які ускладнюють ефективну реалізацію державної політики в цій галузі [16].

Р. В. Зеленін визначає пріоритетні напрями вдосконалення правового регулювання сектору безпеки та оборони, обґрунтовуючи необхідність його гармонізації зі стандартами НАТО та Європейського Союзу як стратегічного орієнтиру для України. Особливу увагу дослідник приділяє механізмам реалізації правової політики, розкриваючи інституційні, процедурні та нормативні інструменти, за допомогою яких держава забезпечує втілення задекларованих безпекових пріоритетів у практичну площину. Вказана робота є цінною для розуміння правового виміру інституційного механізму реалізації державної безпекової політики та окреслює перспективні напрями його подальшого вдосконалення [16].

Окремої уваги заслуговує праця О. Бойко, присвячена державному управлінню у сфері цивільного захисту та питанням вдосконалення відповідного законодавства в умовах дії воєнного стану. Авторка досліджує нормативно-правову базу, що регулює систему цивільного захисту, виявляючи її слабкі місця та невідповідності, які стали очевидними в умовах повномасштабного збройного

конфлікту. О. Бойко обґрунтовує необхідність комплексного перегляду та адаптації чинного законодавства у цій сфері з урахуванням реалій воєнного часу, акцентуючи на тому, що ефективний цивільний захист є невід'ємною складовою загальної системи національної безпеки держави [2]. Дослідниця розглядає інституційну структуру органів цивільного захисту, аналізує їх взаємодію з іншими суб'єктами сектору безпеки та пропонує конкретні законодавчі механізми підвищення ефективності їх функціонування. Даний доробок є важливим внеском у розуміння того, яким чином інституційна спроможність системи цивільного захисту впливає на загальну стійкість держави перед загрозами воєнного часу [2].

Методологічне підґрунтя наукового пошуку формує цілісна, ієрархічно побудована архітектура взаємодоповнюючих загальнонаукових та спеціально–юридичних методів. Їхня синергія забезпечила не лише досягнення стратегічної мети дослідження, а й розв'язання комплексу конкретних наукових завдань. Завдяки системному поєднанню інструментарію вдалося здійснити панорамний аналіз інституційних засад державної політики у сфері національної безпеки та оборони (НБО), висвітлити її складну багаторівневу архітектуру, специфіку функціонального навантаження та динаміку трансформації механізмів реалізації в умовах дії правового режиму воєнного стану. Такий інтегрований підхід дозволив органічно поєднати фундаментальні теоретичні конструкти з прикладними аспектами життєдіяльності сектору безпеки і оборони (СБО) в контексті екстремальних викликів сучасності [26].

Методи аналізу та синтезу виступили засадничими інструментами вивчення складних соціально–правових феноменів у царині безпекового менеджменту. За допомогою аналітичного розчленування було деталізовано структуру системи НБО на елементарні складники – від окремих інститутів та суб'єктів до їхніх специфічних компетенцій і повноважень. Це сприяло глибинній дескрипції їхнього змістовного наповнення та цільового призначення. Своєю чергою, процедури синтезу забезпечили інтеграцію отриманих дедуктивних висновків у монолітну концепцію, що відображає органічну взаємозалежність усіх ланок безпекового сектору та формує цілісну візію державної політики в цій галузі.

Метод наукового спостереження було залучено для моніторингу емпіричних аспектів діяльності владних інституцій у сфері захисту суверенітету, насамперед у період воєнного часу. Його імплементація дозволила зафіксувати реальний стан справ у впровадженні безпекових ініціатив, верифікувати ефективність роботи відповідних державних структур, а також ідентифікувати латентні дефекти та актуальні вектори розвитку СБО. Це сприяло кристалізації об'єктивного уявлення про характер і вектори трансформаційних процесів у досліджуваній сфері [26].

Формально–юридичний метод став інструментальною базою для проведення ґрунтовної ревізії чинного масиву законодавства України, що регламентує питання національної безпеки. Його застосування дозволило прецизійно дослідити внутрішню логіку та ієрархічну будову нормативно–правових актів, верифікувати їхню юридичну силу та специфіку правозастосовної практики. Додатково, цей метод став ключовим у процесі виявлення регуляторних прогалин, логічних суперечностей та правових колізій, усунення яких є необхідною передумовою для модернізації вітчизняного законодавчого поля [54].

Системно–структурний метод надав можливість інтерпретувати державну політику у сфері НБО як високодинамічну, відкриту та багатоаспектну систему, що складається з розгалуженої мережі взаємопов'язаних елементів – від державних органів до процедурних алгоритмів. Використання цього методу допомогло встановити характер інституційних зв'язків усередині безпекового сектору, визначити ієрархічне місце кожного суб'єкта в системі державного управління та обґрунтувати логіку функціонування всієї безпекової архітектури в умовах збройної агресії [54].

Функціональний метод було спрямовано на з'ясування ролі та дійсного обсягу повноважень конкретних суб'єктів у загальному механізмі реалізації безпекової стратегії. Завдяки цьому вдалося чітко диференціювати основні напрями активності владних інституцій, розкрити їхнє змістовне функціональне навантаження та змодельовати оптимальні алгоритми міжвідомчої взаємодії. Особливий фокус уваги було зосереджено на координаційній прерогативі Ради національної безпеки і оборони України (РНБО) як стратегічного центру

управління в умовах критичного зростання екзистенційних загроз [26].

Відповідно до вказаного, застосування зазначених методів у їх взаємозв'язку забезпечило комплексний, системний і науково обґрунтований підхід до дослідження державної політики у сфері національної безпеки та оборони України. Це дозволило не лише глибоко розкрити її теоретичні засади, але й проаналізувати практичні механізми реалізації в умовах воєнного стану. Поєднання загальнонаукових і спеціально–юридичних методів сприяло підвищенню достовірності отриманих результатів, їх об'єктивності та практичної значущості, що створює підґрунтя для подальших наукових досліджень і вдосконалення державної політики у цій сфері [26].

У підсумку, сучасний стан наукової розробки проблеми свідчить про високий рівень зацікавленості дослідників питаннями державної політики у сфері національної безпеки та оборони, особливо в умовах воєнного стану, при цьому акцент робиться на інституційних, правових та управлінських аспектах її реалізації.

Використана методологія дослідження забезпечує комплексне та об'єктивне вивчення зазначеної проблематики, що дозволяє сформулювати обґрунтовані висновки та практичні рекомендації щодо вдосконалення державної безпекової політики України.

РОЗДІЛ II. ПОЛІТИЧНІ ІНСТИТУТИ РЕАЛІЗАЦІЇ СУЧАСНОЇ БЕЗПЕКОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

2.1 Інститут президентства в умовах воєнного стану

Інститут президентства в актуальному науковому дискурсі інтерпретується як багаторівнева система конституційних приписів, що не лише регламентують алгоритм обрання та діяльності глави держави, а й окреслюють його роль у механізмі стримувань і противаг. У статусі лідера країни Президент України реалізує засадничі представницькі, адміністративні та наглядові прерогативи, проте їхній фактичний зміст суттєво корелює з моделлю правління – від президентської до парламентської. Конституційна модель, закріплена в Основному Законі України, визначає змішану парламентсько–президентську форму правління, що передбачає розподіл виконавчої влади між главою держави та Кабінетом Міністрів, підзвітним Верховній Раді [31, с. 235].

Проте реальна конфігурація владних відносин між цими інститутами на практиці нерідко відхиляється від конституційної моделі під впливом політичної кон'юнктури, розстановки сил у парламенті та особистісного чинника конкретного президента. Водночас ступінь реального впливу цієї інституції не є константним; він трансформується під дією політичної кон'юнктури, набуваючи домінантного значення в періоди воєнного чи надзвичайного стану, коли потреба в оперативній відсічі загрозам диктує необхідність консолідації владних важелів в одних руках задля забезпечення єдності командування та оперативності прийняття стратегічних рішень [31, с. 235].

У нинішніх реаліях функціонування президентської влади в Україні варто аналізувати кризу призму протистояння російській агресії, яка пройшла дві ключові фази: латентну (гібридну), що розпочалася 2014 року, та відкриту (повномасштабну), спричинену нападом 24 лютого 2022 року. Упродовж цього періоду інститут президентства уособлювався діяльністю О. Турчинова (лютий – червень 2014 р., виконувач обов'язків Президента України), П. Порошенка та В.

Зеленського, що надає дослідникам рідкісну можливість простежити глибоку еволюцію президентських повноважень у переломні моменти державотворення та зафіксувати, яким чином безпекові виклики різної інтенсивності впливають на фактичний обсяг і характер здійснення президентської влади. Кожна з цих трьох постатей уособлює якісно відмінний тип президентського лідерства, що формувався під безпосереднім впливом конкретних безпекових обставин, внутрішньополітичної конфігурації та міжнародного контексту [31, с. 235].

Період виконання обов'язків Глави держави Олександром Турчиновим був позначений болісним транзитом влади на тлі гострої внутрішньополітичної кризи та початку збройного вторгнення Росії. Цей етап став справжнім випробуванням для державних інституцій, які опинилися перед необхідністю одночасно долати глибоку легітимаційну кризу після Революції Гідності та реагувати на стрімку ескалацію зовнішньої загрози [31, с. 235].

Зосередивши в своїх руках кілька стратегічних посад, він запровадив режим кризового управління з метою захисту національної безпеки: було оголошено Антитерористичну операцію, докорінно реформовано силові структури, відновлено Національну гвардію України та поновлено призовну кампанію. Попри тимчасовий характер своїх повноважень, О. Турчинов фактично заклав інституційний фундамент для подальшої розбудови системи оборони держави, ухвалюючи рішення в умовах гострого дефіциту часу, ресурсів та інституційної спроможності. Саме в цей короткий, але надзвичайно насичений подіями період було закладено прецедент розширеного тлумачення президентських повноважень в умовах екзистенційних загроз – прецедент, який відіграв важливу роль у подальшому становленні безпекової архітектури держави [31, с. 235].

Черговий період, детермінований каденцією Петра Порошенка, збігся з інтенсивною фазою війни на сході України, що суттєво видозмінило традиційні політичні алгоритми та усталені принципи поділу влади. Незважаючи на юридичні рамки парламентсько–президентської республіки, фактична вага глави держави в системі державного управління помітно зросла, особливо за наявності лояльної парламентської більшості, що забезпечувала президентові достатній політичний

ресурс для просування стратегічних ініціатив у безпековій сфері. Виклики воєнного часу сприяли утвердженню Президента в ролі головного арбітра у питаннях національної безпеки та посиленню його прямого впливу на безпековий сектор. У цей період було здійснено низку системних реформ, спрямованих на докорінну модернізацію Збройних Сил України та суміжних силових структур відповідно до стандартів НАТО.

Паралельно тривала інтенсивна правотворча діяльність, результатом якої стало ухвалення Закону України «Про національну безпеку України» 2018 року – документа, що концептуально переосмислив архітектуру сектору безпеки та оборони, закріпив євроатлантичний вектор як стратегічний пріоритет держави і визначив нові засади демократичного цивільного контролю над силовими структурами [31, с. 235].

Президентство П. Порошенка також позначилося активною зовнішньополітичною діяльністю: завдяки особистій дипломатії глави держави вдалося забезпечити запровадження санкційного тиску на Росію з боку ЄС та США, підписати Угоду про асоціацію з Європейським Союзом, а також домогтися безвізового режиму – кроків, що мали не лише символічне, а й практичне значення для зміцнення міжнародних позицій України у протистоянні з агресором [31, с. 235].

Із перемогою Володимира Зеленського інститут президентства зазнав нових якісних трансформацій, чому сприяли колосальний рівень довіри населення та унікальна концентрація політичної волі навколо лідера. Прихід до влади політика, що не мав традиційного партійного чи бюрократичного бекграунду, ознаменував не лише зміну персонального складу вищого керівництва, а й суттєву трансформацію самої філософії здійснення президентської влади [20, с. 100].

Перші роки каденції В. Зеленського були позначені спробами пошуку дипломатичного врегулювання конфлікту на Донбасі, активізацією перемовного процесу в нормандському форматі та певною переорієнтацією безпекового дискурсу у бік деескалації. Водночас паралельно тривала робота з інституційного зміцнення держави та поглиблення євроатлантичної інтеграції як стратегічного

вектору зовнішньої політики. В обставинах великої війни відбулася засаднича зміна ролі Президента як Верховного Головнокомандувача, що виявилось у граничній централізації стратегічного управління та суттєвому зростанні дієвості керівництва сектором оборони [20, с. 100].

Особливо відчутним фактором впливу на функціонування інституту президентства стала повномасштабна війна, яка суттєво змістила баланс владних повноважень у бік глави держави. Умови воєнного стану зумовили посилення ролі Президента як ключового суб'єкта національної безпеки, що проявляється у концентрації управлінських важелів та домінуванні координаційної функції над суто представницькою. За таких умов інститут президентства набуває ознак системоутворюючого елемента політичної системи, гарантуючи її стабільність і керованість у критичні моменти [54, с. 78].

Розширення фактичних можливостей глави держави диктується необхідністю оперативного реагування на екзистенційні загрози, що вимагає швидкого прийняття рішень без тривалих процедур міжвідомчого узгодження, – це неминуче призводить до зміщення акцентів у бік виконавчої вертикалі. Феномен В. Зеленського як воєнного лідера вийшов за межі суто інституційного виміру, набувши значення потужного чинника консолідації суспільства та формування міжнародного іміджу України як держави, що здатна чинити ефективний збройний опір агресору навіть в умовах найгострішої асиметрії сил [54, с. 79].

Одночасно війна трансформує і сприйняття інституту в суспільній свідомості: зростає рівень довіри до лідера та посилюються очікування щодо ефективного державного захисту. У цих умовах Президент постає не лише як носій владних повноважень, а й як символ національної єдності та стійкості, що надає інституту президентства додаткового сакрального виміру, який виходить далеко за межі суто юридичних категорій. Публічна комунікація глави держави – щоденні відеозвернення, особиста присутність на передовій, активна дипломатична діяльність – стала невід'ємним інструментом підтримання морального духу суспільства та мобілізації міжнародної підтримки.

Проте такі трансформації породжують і певні ризики, пов'язані з надмірною

концентрацією влади. У довгостроковій перспективі це актуалізує питання чіткого нормативного врегулювання меж повноважень Президента та необхідність відновлення інституційного балансу після скасування воєнного стану [54, с. 78–80].

Незважаючи на тривалий період державотворення, інститут президентства в Україні продовжує перебувати у стані постійної трансформації. Його зміст і практична роль не є сталими, а адаптуються залежно від зовнішніх викликів та характеру взаємодії між гілками влади. Ця перманентна трансформаційність є водночас і силою, і вразливістю досліджуваного інституту: з одного боку, вона забезпечує його адаптивність до мінливих безпекових реалій, з іншого – породжує інституційну нестабільність та непередбачуваність, що ускладнює стратегічне планування і знижує рівень правової визначеності у відносинах між гілками влади.

Сучасний етап розвитку свідчить про об'єктивну необхідність подальшого вдосконалення цього інституту з метою забезпечення його функціональної ефективності та повної відповідності конституційним засадам у післявоєнний період [59, с. 547].

Незалежно від специфіки реалізації конкретних прерогатив, усю мережу допоміжних інституцій, що функціонують при Главі держави, у науковій літературі та сфері держуправління доцільно класифікувати через узагальнюючу дефініцію «апарат Президента». Під цим терміном варто розуміти не просто технічну канцелярію чи окрему адміністративну одиницю, а розгалужену та монолітну систему органів, спрямованих на забезпечення безперервного та результативного виконання Президентом його конституційних обов'язків [59, с. 547].

У цьому розрізі сучасна форма інституціоналізації допоміжного сервісу – Офіс Президента України (ОПУ) – є центральною ланкою, що акумулює ключові координаційні, організаційні, аналітичні та контрольні повноваження. Саме через ОПУ здійснюється комунікація лідера країни з іншими гілками влади та громадськістю, що фактично перетворює його на осередок управління стратегічними політичними процесами, а в умовах воєнного стану – і на фактичний центр ухвалення ключових державних рішень.

Водночас нинішній етап розвитку держави, позначений екстремальними

викликами воєнного часу, актуалізує потребу в забезпеченні максимальної функціональної гармонійності та цілісності всієї системи допоміжних органів. Аналіз правового поля вказує на критичну відсутність чіткої нормативної дефініції та вичерпного переліку структурних елементів апарату Президента на рівні закону [59, с. 547].

Така прогалина суттєво ускладнює розмежування компетенцій між окремими підрозділами та консультативно–дорадчими структурами, створюючи ризики інституційної розмитості та конфліктів повноважень. Брак єдиного закону, який би регламентував роботу допоміжних органів, призводить до того, що їхня вага часто визначається політичною кон'юнктурою, а не сталими юридичними процедурами, що є особливо небезпечним в умовах, коли від оперативності та чіткості управлінських рішень безпосередньо залежать людські життя та доля держави [59, с. 547].

З огляду на це, стратегічно необхідним вбачається впровадження комплексного підходу до модернізації правового регулювання у цій царині. Насамперед постає завдання уніфікації понятійного апарату через законодавче закріплення змістовного визначення «апарату Президента» як інституційного інструментарію підтримки Глави держави. Окрім того, вкрай важливо ідентифікувати та нормативно зафіксувати повний перелік допоміжних та дорадчих структур, які беруть участь у реалізації владних рішень, але наразі не мають чітко окресленого юридичного статусу [59, с. 547].

Це дозволить вивести їхню діяльність у публічну площину та підпорядкувати її засадам прозорості й відповідальності, що є неодмінною умовою демократичного врядування навіть в умовах воєнного стану. Особливого опрацювання потребує вдосконалення організаційно–правового алгоритму внутрішньої та зовнішньої синергії між цими інституціями, що передбачає не лише детальну фіксацію компетенції кожної одиниці, а й вибудову захищених і стабільних каналів комунікації, а також впровадження запобіжників для уникнення дублювання завдань між ОПУ, РНБО та іншими консультативними структурами. Лише такий системний перегляд засад функціонування допоміжного апарату сприятиме

зростанню ефективності інституту президентства загалом, гарантуючи його стійкість перед зовнішніми загрозами та внутрішніми викликами, що є критично важливим для стабільності держави у кризові часи [59, с. 547].

Повномасштабне вторгнення 24 лютого 2022 року стало переломним моментом у трансформації інституту президентства в Україні, істотно змінивши суспільні очікування та зміст вимог до глави держави. Якщо раніше діяльність Президента значною мірою асоціювалася з політичним лідерством, публічною комунікацією та представницькими функціями, то в умовах війни на перший план вийшла здатність оперативно ухвалювати стратегічні рішення, спрямовані на забезпечення національної безпеки та оборони, а також ефективно представляти державу на міжнародній арені.

У цих умовах українське суспільство фактично вперше в повному обсязі відчуло реальний запит на сильне політичне лідерство, що передбачає не лише формальне здійснення повноважень, а й готовність брати на себе відповідальність за критично важливі рішення. Це зумовило переоцінку ролі Президента як центральної фігури в системі влади, що поєднує функції керівника, комунікатора та символу національної єдності [34, с. 112–113].

Показовою у цьому контексті стала динаміка суспільної підтримки Президента України Володимира Зеленського. Попри поступове зниження рівня електоральної підтримки у 2021 році, що відображало певне охолодження суспільних настроїв, після початку повномасштабної агресії відбулося різке зростання довіри до глави держави. Це свідчить про те, що в умовах кризи ключовим чинником оцінки політичного лідера стають не передвиборчі рейтинги, а рівень довіри, сприйняття та здатність ефективно діяти в екстремальних умовах [34, с. 113].

Перші тижні війни стали визначальними для формування нового образу інституту президентства. У суспільстві існувала невизначеність щодо можливих дій глави держави, зокрема щодо його евакуації чи залишення в країні для організації спротиву. Рішення Президента залишитися в Україні та очолити процеси оборони держави мало не лише практичне, а й потужне символічне

значення, суттєво вплинувши на консолідацію суспільства та міжнародну підтримку України.

Водночас важливим аспектом діяльності Президента стало прийняття стратегічних рішень щодо правового режиму функціонування держави. Зокрема, вибір на користь запровадження воєнного стану замість формального оголошення стану війни був зумовлений не лише юридичними, а й політико–економічними міркуваннями, пов'язаними із збереженням міжнародної співпраці та уникненням негативних наслідків для економіки. Це рішення продемонструвало прагматичний підхід до реалізації президентських повноважень в умовах кризи [34, с. 114].

Суттєво трансформувалася і роль Президента у сфері зовнішньої політики, яка в умовах війни набула критичного значення. Саме від ефективності міжнародної комунікації, чіткості позицій та здатності консолідувати підтримку союзників значною мірою залежить спроможність держави протистояти агресії. У цьому контексті інститут президентства виступає ключовим інструментом позиціонування України на міжнародній арені та просування стратегічного курсу на європейську та євроатлантичну інтеграцію.

Окремим проявом посилення президентської вертикалі стало створення військових адміністрацій, які фактично виконують функції органів державної влади на місцях в умовах воєнного стану. З правової точки зору це є виправданим механізмом забезпечення безпеки та керованості на територіях, що перебувають у зоні ризику. Водночас у політичній площині така практика може породжувати дискусії щодо співвідношення повноважень центральної влади та місцевого самоврядування [34, с. 115-116].

Загалом, повномасштабна війна спричинила якісну трансформацію інституту президентства, який із переважно політичного та представницького інституту перетворився на центр прийняття стратегічних рішень та координації державної політики. Водночас ці зміни актуалізують необхідність подальшого наукового осмислення меж і механізмів реалізації президентських повноважень з метою збереження балансу влади та демократичних принципів у післявоєнний період [34, с. 117-118].

Узагальнюючи, слід констатувати, що в умовах воєнного стану інститут президентства в Україні трансформувався у ключовий центр прийняття державних рішень, забезпечуючи координацію сектору безпеки і оборони, стабільність політичної системи та ефективне представництво держави на міжнародній арені. Посилення ролі Президента є об'єктивно зумовленим кризовими умовами та необхідністю оперативного реагування на загрози національній безпеці.

Водночас така концентрація владних повноважень актуалізує питання подальшого вдосконалення правового регулювання інституту президентства, зокрема визначення статусу допоміжних органів, чіткого розмежування компетенції та відновлення балансу гілок влади у післявоєнний період. Це є необхідною передумовою збереження демократичних засад державного управління.

2.2 Інститут парламентаризму в контексті повномасштабного російського вторгнення

Згідно з приписами Основного Закону, ВРУ наділена статусом єдиного суб'єкта законодавчої влади (ст. 75, 85), водночас лише на рівні законів встановлюються засадничі напрями правового регулювання (ст. 92) [21]. У межах цієї парадигми саме акти парламенту становлять базис вітчизняної правової системи. Конституційна архітектура не допускає можливості трансферу або делегування правотворчих прерогатив будь-яким іншим структурам, навіть в обставинах воєнного стану. Незважаючи на початок масштабної агресії, парламент не призупинив свого функціонування, а навпаки – трансформував роботу відповідно до актуальних безпекових викликів, забезпечивши сталість інституційних процесів [10, с. 175].

Порядок функціонування представницького органу регламентується нормами Основного Закону [21] та Регламентом ВРУ [53], які закріплюють головні інструменти та алгоритми здійснення депутатських повноважень. Осердям цієї архітектури є пленарні засідання, що виступають фундаментальним способом

ухвалення рішень через волевиявлення народних обранців. За стабільних умов життєдіяльність парламенту вирізняється суворою впорядкованістю робочого циклу, що базується на розмежуванні часу між сесійною роботою, діяльністю в комітетах та комунікацією з електоратом. Однак у період повномасштабного російського нападу така структура зазнала вагомих трансформацій, що було продиктовано потребою пристосування до нових умов безпеки [10, с. 175].

Після запровадження воєнного стану Верховна Рада перейшла до функціонування у форматі безперервного пленарного засідання, яке триває протягом усього періоду дії особливого правового режиму. Такий підхід дозволив забезпечити оперативність прийняття законодавчих рішень та підвищити загальну ефективність парламентської діяльності. Водночас визначення часу, місця та формату проведення засідань покладено на Голову Верховної Ради, який керується насамперед безпековими міркуваннями, що свідчить про гнучкість організації парламентської роботи в кризових умовах.

У період повномасштабної війни діяльність парламенту була сконцентрована передусім на питаннях національної безпеки, оборони, підтримання правопорядку та стабілізації економіки. Характерною особливістю цього етапу став так званий «турборежим» законотворчості, який проявився у значному прискоренні процедур розгляду законопроектів, а також у досягненні відносно високого рівня політичного консенсусу між різними депутатськими групами [10, с. 175–176].

Водночас функціонування Верховної Ради в умовах воєнного стану супроводжується низкою об'єктивних викликів. Зокрема, виникає потреба поєднання оперативності ухвалення рішень із дотриманням демократичних процедур та принципів парламентаризму. Колегіальний характер парламенту певною мірою ускладнює швидкість реагування на виклики, однак запроваджений формат безперервного засідання дозволяє забезпечити стабільність законодавчого процесу та ефективне реагування на потреби держави [10, с. 175–176].

Аналітичні дані свідчать, що ще до початку війни Верховна Рада демонструвала відносно стабільні показники діяльності, однак порядки денні часто були перевантажені значною кількістю законопроектів. Після початку

повномасштабного вторгнення ефективність роботи парламенту помітно зросла: кількість розглянутих законодавчих ініціатив за одне засідання збільшилася, а рівень виконання порядку денного став значно вищим. Разом із тим зберігається тенденція до надмірного наповнення порядків денних, що ускладнює повноцінний і якісний розгляд законопроектів [37].

Додатковим чинником, що вплинув на діяльність парламенту, став євроінтеграційний курс України, зокрема набуття статусу кандидата на членство в Європейському Союзі. Це зумовило необхідність гармонізації національного законодавства з європейськими стандартами та посилення ролі парламенту як гаранта верховенства права, демократичних принципів і прав людини [10, с. 177].

Паралельно з цим, у науковому дискурсі акцентується увага на існуванні низки дефектів у функціонуванні ВР, зокрема на дефіциті послідовності під час втілення проголошених засад, а також на необхідності оптимізації продуктивності законотворчої процедури [26, с. 180]. Специфічним викликом виявилася мінімізація публічності парламентської роботи, що було продиктовано безпековою ситуацією та нормативно детерміновано відповідними документами, зокрема постановою ВР від 6 вересня 2022 року та нормами ЗУ «Про медіа» [38; 43].

У контексті воєнного стану особливої ваги набуває питання комплексної парламентської реформи, яка має розглядатися не ізольовано, а як складова ширшої трансформації всієї системи публічного управління. Сучасні виклики, зумовлені повномасштабною війною, висувають підвищені вимоги до інституційної спроможності Верховної Ради України, її здатності діяти швидко, узгоджено та результативно. У цьому аспекті зміцнення парламенту виступає ключовою передумовою ефективного функціонування держави, забезпечення стабільності політичної системи та реалізації стратегічного курсу України на європейську інтеграцію, що передбачає відповідність демократичним стандартам і принципу верховенства права [10, с. 178–179].

Разом із тим аналіз діяльності Верховної Ради в умовах війни виявляє наявність низки системних проблем, які стримують її повноцінну ефективність. Зокрема, чинний Регламент не містить чітко визначених процедур функціонування

парламенту в кризових умовах, що ускладнює оперативне реагування на загрози національній безпеці. Крім того, існує недостатній рівень адаптації організаційних та процедурних механізмів до нових реалій воєнного часу, що вимагає перегляду усталених підходів до парламентської діяльності. Водночас обмеження відкритості парламенту, хоча й об'єктивно зумовлене безпековими чинниками, створює ризики для зниження рівня прозорості та підзвітності, що актуалізує необхідність пошуку оптимального балансу між безпекою та демократичними стандартами [19, с. 62].

Науковці обґрунтовано підкреслюють, що подолання зазначених проблем можливе шляхом системного оновлення нормативної бази, насамперед через внесення змін до Регламенту Верховної Ради України. Йдеться про закріплення спеціальних правил діяльності парламенту в умовах воєнного стану, визначення гарантій безперервності його роботи, впровадження спрощених і прискорених процедур розгляду законопроектів, а також створення ефективних запобіжників проти можливих зловживань такими механізмами. Такий підхід дозволить підвищити гнучкість і результативність парламентської діяльності, не порушуючи при цьому засадничих принципів демократії та парламентаризму [17, с. 74].

Підсумовуючи, інститут парламентаризму в умовах повномасштабного російського вторгнення засвідчив високий рівень адаптивності та інституційної стійкості, зберігши безперервність законотворчого процесу й здатність оперативно реагувати на виклики воєнного часу. Верховна Рада України продовжила виконувати свої конституційні функції, забезпечуючи нормативне регулювання ключових сфер державного життя та підтримуючи функціонування політичної системи в умовах кризи.

Водночас сучасні виклики актуалізують необхідність подальшого вдосконалення парламентської діяльності, зокрема шляхом оновлення нормативної бази, впровадження спеціальних процедур роботи в умовах воєнного стану та підвищення ефективності законодавчого процесу. Важливим завданням залишається також досягнення балансу між вимогами безпеки, оперативністю прийняття рішень і дотриманням демократичних стандартів, що є ключовою передумовою подальшого розвитку інституту парламентаризму.

РОЗДІЛ III. СЕКТОР БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ ЯК ІНСТРУМЕНТ БЕЗПЕКОВОЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

3.1 ЗСУ, СБУ та Національна поліція в структурі безпекового сектору України

Насамперед варто окреслити структуру правоохоронної системи, на яку покладено функції забезпечення громадського спокою та підтримання правопорядку в країні. Чільне місце у цій структурі посідає МВС України, до складу якого включено НПУ, НГУ, ДПСУ, ДСНС та ДМС. Координацію їхньої роботи здійснює КМУ через очільника Міністерства внутрішніх справ, що гарантує монолітність реалізації держполітики у царині внутрішньої безпеки [57, с. 148].

Ключовою ланкою цієї архітектури є Національна поліція України, чий правовий статус та фундаментальні принципи діяльності закріплені у ЗУ «Про Національну поліцію» [39]. Вона відіграє вирішальну роль у захисті людських прав і свобод, боротьбі зі злочинністю, дотриманні публічного порядку та реагуванні на різнопланові виклики. В умовах сучасного державотворення, зокрема під час правового режиму воєнного стану, функціонал поліції суттєво розширюється: інституція залучається до реалізації режимних обмежень, охорони громадської безпеки, стабілізації ситуації на деокупованих територіях, фіксації воєнних злочинів та колаборації з іншими елементами сектору безпеки і оборони [57, с. 148].

Вагомим складником архітектури нацбезпеки є Служба безпеки України, функціонування якої базується на нормах ЗУ «Про Службу безпеки України» [45], «Про контррозвідувальну діяльність» [35] та «Про національну безпеку України» [38]. СБУ визначена як спецорган із правоохоронними функціями, що опікується захистом суверенітету, конституційного устрою та територіальної цілісності держави. Її робота зосереджена на контррозвідувальному, оперативно-розшуковому та аналітичному векторах, а також на нейтралізації тероризму, диверсійних проявів, шпигунства та дезінформаційних атак.

Особливої актуальності сьогодні набуває контррозвідувальна функція СБУ, спрямована на ідентифікацію та ліквідацію внутрішніх і зовнішніх небезпек. До її пріоритетів належать захист об'єктів критичної інфраструктури, збереження державної таємниці, відсіч інформаційним загрозам та зміцнення кібербезпеки. Завдяки цьому Служба є одним із провідних суб'єктів у системі нацбезпеки, здатним вчасно реагувати на складні виклики та підтримувати ефективну взаємодію з іншими органами влади [57, с. 150].

Військовий складник безпекового сектору України представлений розгалуженою мережею мілітарних формувань, базою яких є Збройні Сили України та інші компоненти сил оборони. Їхня структура охоплює Сухопутні війська, Повітряні та Військово–Морські Сили, Сил ТрО, ССО, а також допоміжні ланки – логістичний, медичний, інженерний та інформаційний підрозділи. Життєдіяльність цієї системи спирається на профільне законодавство, що регламентує її організацію та засади застосування. Управління оборонною цариною побудоване за суворою ієрархічною вертикаллю – від вищого політичного керівництва до Генштабу та оперативних командувань, що забезпечує високий рівень координації та оперативність прийняття рішень у кризових ситуаціях [57, с. 150].

Водночас ЗСУ не діють ізольовано, будучи невід'ємною частиною глобальної системи національної безпеки. Їхня робота передбачає безперервну взаємодію з правоохоронцями, СБУ, розвідспільнотою, а також органами виконавчої влади на всіх рівнях. Така міжвідомча синергія гарантує комплексний підхід до сучасних загроз, дозволяє консолідувати інформаційні ресурси та раціонально використовувати наявний потенціал. Як наслідок, формується універсальна модель сектору безпеки і оборони, здатна адаптуватися до мінливих обставин та захищати суверенітет України [57, с. 150].

Протягом 2023 року спостерігалось інтенсивне розширення компетенційного поля Національної поліції України (НПУ), що призвело до докорінної трансформації її ролі в загальнодержавній архітектурі безпеки. Нормативно–правовий масив повноважень відомства було збагачено принципово новими завданнями, які виходять за межі традиційного правоохоронного сервісу. Зокрема,

йдеться про залучення поліцейських підрозділів до безпосередньої нейтралізації ворожих диверсійно–розвідувальних груп (ДРГ) у тісній кооперації з Силами оборони.

Водночас на НПУ було покладено низку специфічних функцій: від адміністрування штрафних санкцій, що спрямовуються до державного бюджету, до здійснення нагляду за реалізацією державної мовної політики. Окрім цього, компетенція поліції поширилася на сферу електронних комунікацій (контроль за радіочастотним ресурсом) та навіть на нагляд за дотриманням правил утримання домашніх тварин. Така надмірна інтенсифікація обов'язків актуалізує ризики «функціональної дифузії» – небезпечного розпорошення відомчих ресурсів. Це може призвести до розмивання уваги та нівелювання можливості концентрації зусиль на засадничих місіях поліції – гарантуванні публічної безпеки та ефективній протидії криміналітету [24, с. 48].

Паралельно із розширенням функціонала триває активна імплементація інноваційних цифрових технологій, що мають на меті оптимізацію всієї операційної діяльності НПУ. Пріоритетність принципів процесуальної економії та оперативності підтверджується модернізацією інформаційно–аналітичних систем досудового розслідування, а також автоматизацією внутрішніх організаційних процесів, зокрема у сфері дисциплінарних проваджень [24, с. 48].

Проте стрімкий технологічний прогрес не завжди супроводжується пропорційним посиленням інструментів демократичного цивільного контролю та механізмів публічної звітності. Це створює нагальну потребу в удосконаленні правових стандартів захисту персональних даних та приватності громадян у межах цифрової екосистеми поліції, що є критично важливим для збереження балансу між безпекою та правами людини [24, с. 48].

Класичні напрями поліцейської діяльності – превентивні заходи, оперативне реагування, патрулювання та досудове слідство – в умовах повномасштабної війни зазнали глибокої структурної трансформації. Діяльність інституції набула виражених ознак гібридності, де правоохоронний складник органічно переплітається з оборонними завданнями. Найбільш виразно це проявляється у

залученні спеціалізованих підрозділів поліції до виконання бойових розпоряджень та проведення контрдиверсійних заходів у координації із ЗСУ та іншими ланками сектору безпеки.

Така зміна парадигми породжує складні правові дилеми. Поєднання ролей цивільної структури та активного суб'єкта оборони деформує традиційні межі застосування сили. Постає ситуація професійної дуальності: одні й ті самі посадові особи мають одночасно дотримуватися поліцейських стандартів, орієнтованих на захист фундаментальних прав людини, та суворих норм міжнародного гуманітарного права (права війни). Це суттєво ускладнює процедури юридичної оцінки їхніх дій, встановлення чіткої підзвітності та здійснення нагляду за дотриманням законності [24, с. 48–49].

Співробітництво НПУ з іншими структурними одиницями сектору безпеки і оборони в умовах повномасштабної агресії регламентується передусім специфічними вимогами воєнного часу, які вносять суттєві корективи у звичний порядок правовідносин. У даному контексті визначальне значення має встановлення чіткої вертикалі управління, де розпорядження найвищого військового командування набувають пріоритетного статусу, що є необхідним для мобілізації всіх ресурсів держави. Такий стан речей неминуче супроводжується санкціонованим розширенням меж втручання державних органів у приватне життя індивіда, а також вимушеним, але обґрунтованим лімітуванням певних громадянських прав і свобод, що диктується потребою збереження суверенітету [11, с. 153].

Національна поліція фактично трансформувалася у ключову виконавчу ланку, яка забезпечує життєдіяльність країни в умовах загрози, беручи на себе відповідальність за суворе дотримання режиму комендантської години, контроль над світломаскуванням та безперебійне функціонування розгалуженої мережі блокпостів по всій території держави. Окрім суто правоохоронних функцій, надзвичайної ваги набула гуманітарна складова, зокрема організація та супровід евакуаційних колон із прифронтових населених пунктів [11, с. 153-154]. Паралельно з вказаним, поліцейські підрозділи стали невід'ємною частиною

контррозвідувального механізму, залучаючись до проведення складних стабілізаційних операцій на щойно звільнених територіях, де вони здійснюють системний збір доказів воєнних злочинів агресора та виявляють мережі агентів впливу чи колаборантів [11, с. 155–156].

Динамічне розширення функціональних обов'язків створило передумови для реалізації прогресивних методів міжвідомчої синергії, що виражається у створенні гібридних патрульних груп, спільних слідчих підрозділів за участю представників різних спецслужб та мобільних загонів оперативного реагування. Важливо розуміти, що вся ця багатогранна діяльність не є хаотичною, а чітко інтегрована в загальну стратегічну архітектуру, розроблену Генеральним штабом Збройних Сил України, де кожна дія має бути пропорційною загрози та юридично обґрунтованою [11, с. 157-158].

Тим не менш, попри успішну практичну адаптацію, на шляху до повної синхронізації зусиль постає серйозний правовий бар'єр – відсутність єдиного, кодифікованого акта, який би детально описував процедури взаємодії між усіма суб'єктами безпекової системи під час війни. Наявна розпорошеність норм призводить до певних розбіжностей у трактуванні повноважень, що підкреслює критичну потребу в радикальному оновленні законодавчого фундаменту. Ліквідація цих прогалин через модернізацію нормативної бази дозволить не лише усунути правовий вакуум, а й значно підвищити коефіцієнт корисної дії всього державного апарату в межах консолідованої відсічі загарбнику [11, с. 159-164].

Служба безпеки України виступає фундаментом архітектури гарантування державного суверенітету та національної захищеності. Її функціонування базується на розгалуженій системі нормативно-правових приписів, що регламентують цільове призначення, специфічні завдання та обсяг прерогатив інституції. Дослідження її адміністративно-правової природи дозволяє констатувати наявність специфічного дуалізму: з одного боку, СБУ функціонує як орган виконавчої влади спеціального призначення, наділений значним обсягом дискреційних повноважень, а з іншого – як правоохоронна структура, чия активність безпосередньо корелює з механізмами реалізації та, у певних випадках, легітимного обмеження

конституційних прав і свобод індивіда. Така інституційна складність диктує об'єктивну потребу в безперервній оптимізації правового базису та зміцненні наглядових механізмів за роботою спецслужби [3, с. 15].

Попри це, у поточному нормативному полі ідентифікуються суттєві регуляторні дефекти, зокрема правові колізії та лакуни, що стримують продуктивність діяльності СБУ. Насамперед це стосується дисонансу між нормами оперативно–розшукового законодавства та положеннями кримінального процесуального права в аспекті регламентації негласних слідчих (розшукових) дій. Окрім того, зберігається проблема нечіткої делімітації компетенцій між Службою та іншими суб'єктами правоохоронної системи. У період дії правового режиму воєнного стану ці недоліки набувають особливої гостроти, оскільки спостерігається фактична експансія функціональних обов'язків Служби за відсутності вичерпної нормативної адаптації та оновлення інструментів контролю, що може створювати певні ризики для дотримання правових стандартів захисту прав людини [3, с. 15].

У цьому контексті постає нагальне завдання щодо масштабної ревізії та оновлення адміністративно–правового фундаменту діяльності СБУ. Першочерговим кроком має стати ухвалення нової редакції базового закону, яка б релевантно відповідала сучасним безпековим парадигмам, зокрема враховувала гібридні методи агресії, виклики в кіберпросторі та завдання із захисту об'єктів критичної інфраструктури. Такий закон має імперативно закріпити межі владних повноважень Служби в умовах воєнного чи надзвичайного стану. Не менш значущою є гармонізація оперативно–розшукового інструментарію із засадами кримінального судочинства, що дозволить підвищити рівень правової визначеності та нівелювати потенційні зловживання [3, с. 16].

Окремий вектор реформування має бути спрямований на наближення національного законодавства у сферах цифрової безпеки, охорони стратегічних об'єктів та захисту конфіденційної інформації до стандартів ЄС, що цілком корелюється із євроінтеграційним вектором України. Комплексна імплементація зазначених перетворень дозволить вибудувати оптимальний баланс між результативністю роботи Служби безпеки України у сфері захисту держави та

неухильним дотриманням фундаментальних прав і свобод людини. У підсумку це сприятиме зміцненню інституційного авторитету Служби та зростанню рівня суспільної довіри до системи державних безпекових інституцій [3, с. 16].

У межах складної, багаторівневої та розгалуженої архітектури сектору безпеки і оборони України, яка функціонує в режимі граничного напруження через екстремальні виклики спеціального правового режиму, центральне та беззаперечно домінантне місце посідають Збройні Сили України. Оборонне відомство трансформувалося у фундаментальний інструмент забезпечення національної виживаності, прийнявши на себе безпрецедентну місію з безпосередньої воєнної відсічі масштабній збройній агресії, відновлення суверенітету та забезпечення недоторканності державних рубежів [22, с. 152].

Проте результативність регулярних військ не є автономним чинником; вона перебуває у стані глибокої органічної синергії з іншими складниками державної машини. Сили безпеки, що охоплюють правоохоронні інституції, розвідувальні органи та служби спеціального призначення, фокусують власний оперативний потенціал на превенції внутрішньої дестабілізації, нейтралізації ворожих диверсійно-розвідувальних груп, боротьбі з проявами тероризму та підтриманні стабільного правопорядку в тилкових регіонах. Диференціація завдань дозволяє вибудувати ешелоновану модель реагування, де армія тримає воєнний фронт, а силові структури гарантують стійкість внутрішнього середовища та координаційну єдність [22, с. 152].

Невід'ємною ланкою стратегічної вертикалі виступає оборонно-промисловий комплекс, чия роль в умовах виснажливого конфлікту набула критичної ваги. Промисловий сектор виконує функцію матеріально-технічного базису, забезпечуючи підрозділи новітніми зразками високотехнологічного озброєння, важкою бронетехнікою та інноваційними цифровими рішеннями, що є життєво необхідним для збереження технологічної переваги над загарбником.

Паралельно з державним апаратом, унікальним складником вітчизняної моделі захисту виступає активне залучення широких верств суспільства. Масштабний волонтерський рух, активна участь громадян у лавах територіальної

оборони, а також масова залученість до кіберборотьби та інформаційної протидії формують феномен «всеохоплюючої оборони», що кратно посилює державну здатність до тривалого опору [22, с. 153].

Ефективність Збройних Сил як осердя оборонної підсистеми прямо детермінована рівнем консолідації та злагодженості взаємодії абсолютно всіх елементів структури. Ключовими передумовами успіху виступають прецизійний розподіл повноважень між відомствами, повне уникнення дублювання функцій, а також збереження дієвих механізмів демократичного контролю над силовими органами. Складна взаємодія, де кожен суб'єкт чітко усвідомлює власну роль у загальному стратегічному замислі, дозволяє країні не лише зберігати інституційну витривалість, а й динамічно адаптуватися до мінливих загроз у кризовий період [22, с. 153].

Координація зусиль на рівні Генерального штабу забезпечує єдність управління, водночас залишаючи простір для оперативної самостійності окремих правоохоронних одиниць. Професійна взаємодія поліції, нацгвардії та розвідки створює щільний захисний купол над правовим полем держави, мінімізуючи ризики внутрішніх потрясінь на фоні зовнішнього тиску. Саме здатність до швидкої трансформації нормативних актів та ліквідація правової невизначеності стають тими важелями, які перетворюють розрізнені органи на консолідований механізм всенародного спротиву [22, с. 153–154].

Як висновок, слід констатувати, що ЗСУ, СБУ та НПУ становлять ключові елементи безпекового сектору держави, виконуючи взаємопов'язані, але різні за змістом функції. ЗСУ забезпечують воєнний захист держави, СБУ зосереджується на контррозвідувальній, антитерористичній та безпековій діяльності, а Національна поліція відповідає за публічну безпеку, правопорядок і реагування на внутрішні загрози, що в умовах воєнного стану набуває розширеного характеру.

Водночас ефективність функціонування цих суб'єктів залежить від належної координації, чіткого розмежування повноважень і вдосконалення нормативно-правового регулювання. Умови воєнного стану посилили їх значення в системі національної безпеки, але водночас загострили проблеми підзвітності, правової

визначеності та балансу між безпековими потребами держави й дотриманням прав людини.

3.2 РНБО: функції та статус в умовах Війни за незалежність України

У ст. 3 ЗУ «Про РНБОУ» закріплено фундаментальні функції Ради, серед яких пріоритетне значення має координація та моніторинг діяльності структур виконавчої гілки влади у царині нацбезпеки і оборони. Ці повноваження реалізуються як у мирний період, так і в умовах особливих правових режимів (воєнного чи надзвичайного стану), а також під час кризових явищ, що загрожують державності. Паралельно з цим, стаття 4 зазначеного нормативного акта конкретизує компетенцію РНБО, що зумовлює необхідність аналізу практичного наповнення координаційної функції та засобів її втілення [48]. Окремі грані цього питання додатково детерміновані ЗУ «Про національну безпеку України» та іншими галузевими актами, проте цілісне сприйняття процесу координації ускладнюється колегіальним статусом Ради, чиї вердикти стають юридично значущими лише після їх імплементації указами Глави держави [44].

Особливого наукового інтересу заслужив аналіз кореляції прерогатив Президента України та РНБО у безпековій сфері. Згідно з приписами Конституції (ст. 106), Президент здійснює безпосереднє керівництво цим напрямом, тоді як Рада забезпечує координаційну складову, яка номінально є автономною, проте фактично детермінується президентськими актами. При цьому владний ресурс Президента має преюльзивний (вичерпний) характер і чітко окреслений Основним Законом (ст. 102), у той час як функціонал РНБО може бути деталізований на рівні законів (ч. 8 ст. 107) [21]. Актуальна законотворча діяльність демонструє вектор на посилення ролі Ради через спеціальне законодавство. Зокрема, ЗУ «Про запобігання загрозам національній безпеці... (про олігархів)» визначає, що саме РНБО за поданням уповноважених осіб ухвалює рішення про внесення суб'єктів до категорії осіб, які мають надмірний політичний та економічний вплив [39].

РНБО України посідає фундаментальне місце в архітектурі забезпечення державного суверенітету, виконуючи місію головного координаційного вузла, що детермінує стратегічні вектори державної політики. У контексті сучасних безпекових викликів, зокрема в інформаційній та кібернетичній площинах, функціональна значущість цього інституту суттєво зростає, оскільки саме під егідою РНБО досягається необхідна синергія дій розгалуженої мережі владних структур [25, с. 165].

Функціональний базис Ради полягає у генеруванні системних управлінських рішень, спрямованих на захист національних інтересів, де забезпечення інформаційної стійкості розглядається як один із пріоритетних сегментів. Інституція розробляє стратегічні алгоритми відсічі ворожим дезінформаційним кампаніям, складним психологічним операціям (ІПСО) та іншим проявам гібридної агресії, що мають на меті дестабілізацію внутрішньополітичної ситуації. Особливу вагу має аналітико–прогностичний складник: РНБО здійснює безперервну ідентифікацію та верифікацію ризиків, що дозволяє не лише оперативно реагувати на поточні загрози, а й приймати виважені акти на найвищому державному рівні [25, с. 165].

РНБО виконує критично важливу місію з налагодження ефективної комунікації між різними елементами сектору безпеки і оборони. Мова йде про гармонізацію зусиль силових відомств, розвідувальних співтовариств, Збройних Сил та цивільних міністерств задля підтримки монолітності безпекового курсу. Дієвим інструментом реалізації цих завдань є спеціалізовані підрозділи при Раді, зокрема ті, що фокусуються на цифровій безпеці. Вони здійснюють експрес–аналіз кіберзагроз, моделюють сценарії відсічі атакам на критичну інфраструктуру та забезпечують транскордонний обмін даними [25, с. 166].

Міжвідомча кооперація, що здійснюється під керівництвом РНБО, стимулює консолідацію ресурсного потенціалу державних установ, уніфікацію планів стратегічного розвитку та впровадження єдиних стандартів захищеності. В умовах перманентного інформаційного тиску з боку РФ, Рада виступає ініціатором

інноваційних стратегій, орієнтованих на загартування загальнонаціональної резистентності [25, с. 167].

У нинішніх реаліях воєнного стану та мобілізаційної трансформації суспільства РНБО постає засадничим елементом системи гарантування державної витривалості. Важливість Ради корелює з посиленням ролі Президента як Верховного Головнокомандувача, який потребує оперативного та інтелектуально місткого підґрунтя для ухвалення багатовекторних рішень. Саме РНБО відповідає за консолідацію управлінського потенціалу та підготовку стратегічної бази для реалізації безпекової політики в екстремальних умовах [13, с. 105].

Діяльність Ради в умовах повномасштабної війни вийшла за межі теоретичної аналітики, змістившись у площину активної координації всіх ланок оборони, миттєвого реагування на зміну фронтової ситуації та пошуку асиметричних методів протидії агресору. Як ключова частина президентської вертикалі, РНБО безпосередньо втілює повноваження Глави держави, фокусуючи зусилля на нарощуванні оборонної спроможності та забезпеченні деокупації територій.

Крім внутрішніх функцій, РНБО відіграє вагомую роль у формуванні візії протидії зовнішнім викликам на міжнародній арені. Вона ініціює створення комплексних концепцій відсічі агресії, що сприяє консолідації світової підтримки та розробці спільних із партнерами безпекових стандартів. У цьому контексті критичного значення набуває інтеграція національного спротиву в глобальну архітектуру безпеки через постійну взаємодію з міжнародними організаціями [13, с. 105-106].

Важливим складником є архітектура взаємодії Ради з іншими органами вищого військового управління, насамперед зі Ставкою Верховного Головнокомандувача. Така міжінституційна синергія суттєво підвищує якість адміністрування оборонного сектору, мінімізує час на ухвалення стратегічних рішень та підсилює координацію військ. У комплексі це формує монолітну систему державного управління, де РНБО виконує функцію інтелектуального та

координаційного центру, що гарантує життєстійкість країни в умовах екзистенційної загрози [13, с. 106].

Етап із 2014 року до початку повномасштабного вторгнення 2022 року в науковій думці слушно визначається як «гібридна фаза», оскільки рф використовувала широкий інструментарій впливу – від інформаційних диверсій до енергетичного шантажу – з метою дестабілізації України та руйнування її цілісності. У цей період РНБО, діючи згідно з компетенцією, системно опрацьовувала питання ліквідації таких загроз, вибудовуючи стратегічні вектори їхнього подолання [36, с. 49].

Зокрема, вже на старті гібридного протистояння у квітні 2014 року було започатковано низку екстрених заходів для боротьби з терористичними актами та захисту кордонів. Хоча деталі цих рішень здебільшого залишалися закритими, їхній вектор свідчив про формування «стратегії реагування», що передбачала скоординовані дії органів влади для стримування ескалації. Це дозволяє трактувати діяльність Ради як таку, що забезпечує довгострокове планування у сфері протидії нелінійним викликам.

Показовим прикладом боротьби з гібридним тиском стала сфера енергетики, коли зупинка постачання газу з боку агресора стала методом економічного впливу. У відповідь було схвалено комплекс кроків для трансформації енергетичної політики, актуалізації стратегічних планів та зменшення залежності від імпорту з рф. При цьому було чітко артикульовано зв'язок між діями ворога та виникненням ризиків, що стало базою для подальших державницьких рішень [36, с. 50].

Еволюція безпекових підходів відобразилася у прийнятті стратегічних документів, спрямованих на розвиток мілітарного потенціалу. Зокрема, у 2021 році було представлено модель воєнної безпеки, засновану на принципах всеохоплюючої оборони з урахуванням перманентної загрози збройного нападу. Такий підхід підтвердив розуміння того, що навіть відкрита агресія є елементом загальної гібридної стратегії, де силова компонента поєднується з іншими формами тиску [36, с. 51].

Фундаментальний взаємозв'язок безпеки та економічного розвитку Загальний рівень національної захищеності та матеріальний добробут громадян перебувають у стані жорсткої кореляції зі спроможністю національної економічної моделі та державних інституцій ефективно протидіяти широкому спектру внутрішніх і зовнішніх дестабілізуючих чинників [27, с. 361]. Хоча значна частина повсякденних викликів може бути успішно подолана завдяки інерційній стабільності функціонування господарського комплексу, виникнення критичних загроз неминуче актуалізує потребу в активному державному дирижізмі. Це передбачає застосування гнучких інструментів регулювання та системну оптимізацію всього нормативно–правового ландшафту. Подібна державна активність стає критично важливою у ситуаціях, коли дефекти законодавчого регулювання або помилкові управлінські парадигми починають справляти деструктивний вплив на життєдіяльність окремих галузей чи підривати архітектуру національної економіки в цілому [27, с. 361].

Стратегічне позиціонування України на глобальній арені Ефективне обстоювання економічних інтересів держави у світовому координатному просторі вимагає впровадження ініціативної, суб'єктної та цілком автономної зовнішньоекономічної стратегії. Головною метою такої політики має стати утвердження України як потужного та впливового учасника глобальних геополітичних і гео економічних процесів, здатного брати безпосередню участь у формуванні порядку денного та розв'язанні загальносвітових криз [27, с. 361]. У цьому контексті магістральними векторами зміцнення економічного складника національної безпеки слід вважати:

- 1) Кардинальну зміну парадигми – перехід від сировинної моделі до інноваційного типу розвитку;
- 2) Технологічний прорив – системну підтримку науково–технічного оновлення виробничих потужностей;
- 3) Експортну експансію – гарантування високої конкурентоспроможності вітчизняної продукції на міжнародних ринках;

4) Інституційне очищення – розвиток ефективних превентивних антикорупційних механізмів;

5) Фіскальну реформу – глибоку модернізацію податкової системи для стимулювання інвестиційної активності.

Інституційна роль РНБО у забезпеченні економічної стійкості держави набуває особливого значення в умовах повномасштабної війни, коли економічна сфера перетворилася на повноцінний фронт протистояння з агресором. Російська збройна агресія завдала колосальних збитків українській економіці – зруйновано виробничу інфраструктуру, порушено логістичні ланцюги, скорочено податкову базу, мільйони громадян змушені були залишити країну. За таких обставин забезпечення економічної стійкості держави набуває стратегічного значення, рівнозначного власне військовій обороні, адже без стійкої економічної бази неможливе тривале ведення бойових дій та відновлення держави у післявоєнний період. Особливе місце в системі підтримки національної економічної стійкості має належати Раді національної безпеки і оборони України [27, с. 361].

Видається стратегічно доцільним суттєве розширення її функціонального статусу шляхом чіткої нормативної фіксації специфічних завдань у сфері економічного захисту. На сьогодні компетенція РНБО у сфері економічної безпеки залишається недостатньо чітко окресленою на законодавчому рівні, що породжує інституційні прогалини та знижує ефективність координації між економічними та безпековими органами держави. Законодавче закріплення економічної безпеки як самостійного пріоритетного напрямку діяльності РНБО дозволило б усунути цю прогалину та забезпечити системний підхід до захисту економічного суверенітету держави [27, с. 361-362].

Такий інституційний крок дозволить органічно інтегрувати економічний вимір у загальний контур безпекової архітектури держави та якісно посилити рівень стратегічного менеджменту у цій сфері. Діяльність Ради у цьому напрямі має неухильно базуватися на принципах максимальної транспарентності, глибокої наукової валідності прийнятих рішень та здатності до миттєвого реагування на

динамічні безпекові виклики, що особливо важливо в умовах стрімко змінюваної воєнно–економічної ситуації [27, с. 361-362].

Практична реалізація розширеної економічної функції РНБО має охоплювати кілька ключових напрямів. По–перше, це систематичний моніторинг та оцінка економічних загроз, зокрема санкційного тиску на Росію та його ефективності, ризиків для критичної економічної інфраструктури, а також стану енергетичної та продовольчої безпеки. По–друге, стратегічне планування у сфері економічної мобілізації, що передбачає розробку сценаріїв розвитку економічної ситуації та підготовку відповідних управлінських рішень. По–третє, координація взаємодії між профільними міністерствами, Національним банком, спецслужбами та іншими органами, задіяними у забезпеченні економічної стійкості, – з метою усунення відомчої розпорошеності та дублювання функцій [27, с. 362].

По–четверте, взаємодія з міжнародними партнерами та фінансовими інституціями щодо залучення зовнішньої підтримки для стабілізації української економіки в умовах війни. Окрім виконання суто адміністративно–розпорядчих завдань, Рада національної безпеки і оборони України має еволюціонувати у стратегічний комунікаційний та координаційний вузол, що інтегрує потенціал не лише державних і правоохоронних інституцій, а й експертний капітал академічних кіл, провідних інтелектуальних центрів та ключових політичних гравців. Залучення незалежної наукової експертизи до процесу підготовки рішень РНБО є принципово важливим з кількох причин [27, с. 362].

Передусім це дозволяє подолати вузьковідомчий погляд на проблему та забезпечити врахування системних взаємозалежностей між різними сферами безпеки. Крім того, незалежна експертиза виконує функцію інтелектуального противаги бюрократичним тенденціям до консерватизму та уникнення ризику, що є особливо важливим в умовах, коли нестандартні рішення можуть виявитися більш ефективними за традиційні. У сучасних умовах такий міжсекторальний підхід дозволяє перетворити РНБО на майданчик для вироблення консолідованої позиції, де наукова експертиза та аналітичний супровід стають базисом для ухвалення стратегічних рішень [27, с. 362].

Вказане забезпечує перехід від вузьковідомчого управління до широкої національної синергії, що є критично важливим для протидії комплексним загрозам сучасності, які за своєю природою є міждисциплінарними та такими, що не вкладаються у традиційні відомчі межі. Формування єдиного вектору розуміння національних пріоритетів, який би поділяли як політичний істеблішмент, так і структури громадянського суспільства, постає безальтернативною передумовою успішного захисту суверенітету [27, с. 362].

Без такого суспільного консенсусу навіть найдосконаліші інституційні механізми залишаються недостатньо ефективними, позаяк їхня дієвість значною мірою визначається рівнем суспільної підтримки та готовністю громадян до свідомої участі у захисті державних інтересів. Досягнення такої суспільної солідарності можливе лише за умови побудови інклюзивного діалогу, що базується на довірі та прозорості, а отже, передбачає відкритість інституцій безпекового сектору до суспільного контролю та публічної звітності у тих межах, що не суперечать вимогам державної таємниці та оперативної безпеки [27, с. 362].

Отже, Рада національної безпеки і оборони України в умовах війни виступає ключовим координаційно–аналітичним органом у системі забезпечення національної безпеки, забезпечуючи узгодженість дій усіх суб'єктів сектору безпеки і оборони та формування стратегічних рішень на найвищому рівні. Її статус тісно пов'язаний із повноваженнями Президента України, що зумовлює реалізацію рішень РНБО через механізм президентських актів.

Водночас сучасні безпекові виклики, зокрема гібридна та повномасштабна війна, сприяли розширенню функціональної ролі РНБО, яка охоплює не лише військово–оборонний, а й інформаційний, кібернетичний та економічний виміри безпеки. Це зумовлює необхідність подальшого вдосконалення її правового статусу та посилення ролі як центру стратегічного управління і міжвідомчої координації.

ВИСНОВКИ

У роботі здійснено комплексне теоретичне узагальнення сучасних наукових підходів до дослідження державної політики у сфері національної безпеки та оборони України, а також обґрунтовано нове вирішення науково-прикладного завдання, що полягає в удосконаленні інституційного механізму її реалізації в умовах воєнного стану. Доведено, що трансформація безпекового середовища зумовлює необхідність переосмислення ролі державних інституцій, посилення координації між ними та впровадження нових підходів до стратегічного управління у сфері безпеки і оборони. При цьому підкреслюється, що сучасні виклики носять комплексний, гібридний характер і не можуть бути подолані виключно силовими методами – вони вимагають скоординованої відповіді з боку всіх складових державного апарату, громадянського суспільства та міжнародних партнерів.

Удосконалено теоретико-методологічні засади дослідження державної політики у сфері національної безпеки та оборони шляхом уточнення понятійно-категоріального апарату та розширення змісту ключових понять. Встановлено, що категорія «державна політика у сфері національної безпеки та оборони» є багатовимірним явищем, яке не зводиться лише до військового виміру, а охоплює інформаційну, економічну, кібернетичну, енергетичну та інші складові безпеки. Зокрема, наголошується, що кібербезпека та захист критичної інфраструктури стали рівноцінними пріоритетами поряд із суто військовими завданнями, що відображає загальносвітову тенденцію до розширення розуміння природи сучасних загроз. Обґрунтовано, що ця політика має системний і багаторівневий характер та передбачає взаємодію різних суб'єктів публічної влади – від центральних органів виконавчої влади до інститутів громадянського суспільства. Таке розуміння дозволяє розкрити її сутність як комплексного механізму забезпечення національних інтересів держави в умовах зростаючих зовнішніх загроз і робить підґрунтям для подальших наукових пошуків у цій сфері.

Проаналізовано особливості формування та реалізації політики національної безпеки і оборони України в сучасних умовах, що характеризуються високим

рівнем загроз і нестабільності. Встановлено, що ефективність цієї політики значною мірою залежить від здатності держави адаптуватися до умов воєнного стану, оперативно реагувати на гібридні виклики та забезпечувати узгодженість дій між різними інституціями. Виявлено, що повномасштабне вторгнення Росії у 2022 році стало каталізатором глибокої трансформації всієї системи безпекового планування: було переглянуто пріоритети оборонної політики, посилено роль цивільно-військової координації, а стратегічне планування набуло більш динамічного та адаптивного характеру. У цьому контексті особливого значення набув досвід децентралізованого управління на місцевому рівні, коли органи місцевого самоврядування та територіальні громади змушені були самостійно вирішувати питання евакуації, забезпечення цивільної безпеки та координації з військовими структурами. Особливу увагу приділено впливу зовнішніх факторів і міжнародного середовища – зокрема євроатлантичної інтеграції та партнерської підтримки – на формування національної безпекової політики. Відзначається, що допомога партнерів у форматі постачання озброєнь, фінансової підтримки, навчання особового складу та обміну розвідувальними даними суттєво вплинула на боєздатність Збройних Сил та загальну стійкість держави.

Узагальнено стан наукової розробки проблеми та визначено методологічну основу дослідження, яка базується на поєднанні системного, інституційного, функціонального та порівняльного підходів. Доведено, що використання комплексної методології дозволяє більш глибоко дослідити механізми формування та реалізації державної політики у сфері безпеки, а також виявити її структурні та функціональні особливості. Зазначено, що системний підхід забезпечує цілісне бачення досліджуваного об'єкта, інституційний – розкриває характер взаємодії між суб'єктами безпекової політики, функціональний – дозволяє оцінити ефективність виконання ними своїх завдань, а порівняльний – надає змогу використати досвід держав, що пройшли аналогічні безпекові трансформації. Зокрема, детально вивчено досвід країн Балтії, Польщі та Фінляндії, де реформування сектору безпеки відбувалося в умовах необхідності швидкої адаптації до стандартів НАТО та відповіді на загрози з боку Росії. Це сприяє формуванню цілісного уявлення про

досліджуване явище та підвищує наукову обґрунтованість отриманих результатів, забезпечуючи їхню практичну придатність для вироблення рекомендацій з реформування вітчизняного сектору безпеки.

Досліджено роль інституту президентства та парламентаризму у забезпеченні національної безпеки і оборони України в умовах воєнного стану. Обґрунтовано, що Президент України відіграє ключову роль у системі стратегічного керівництва, здійснюючи загальне управління у сфері безпеки, визначаючи стратегічні пріоритети та виступаючи головнокомандувачем Збройних Сил. Встановлено, що в умовах воєнного стану президентські повноваження суттєво розширюються, що зумовлено необхідністю оперативного реагування на динамічні загрози та централізації управлінських рішень. Разом із тим наголошується на необхідності дотримання конституційного балансу між ефективністю виконавчого управління та принципами верховенства права, оскільки надмірна концентрація повноважень може створювати ризики для демократичного урядування навіть в умовах надзвичайних обставин. Верховна Рада України, у свою чергу, забезпечує нормативно-правове регулювання та парламентський контроль, ухвалюючи законодавство, що регламентує функціонування сектору безпеки, затверджує державний бюджет у частині оборонних видатків та здійснює контрольні функції. Встановлено, що ефективна та злагоджена взаємодія цих інститутів є необхідною умовою стабільного функціонування всієї системи національної безпеки та запорукою підтримання довіри суспільства до державних інституцій в умовах воєнного конфлікту.

Охарактеризовано функціонування сектору безпеки і оборони України, зокрема діяльність Ради національної безпеки і оборони України як центрального координаційного органу. Визначено, що РНБО забезпечує узгодженість дій суб'єктів сектору безпеки, здійснює аналітичну та прогностичну діяльність, а також формує стратегічні напрями державної політики. Встановлено, що в умовах повномасштабної війни роль РНБО значно посилилася: цей орган перетворився на реальний центр ухвалення стратегічних рішень, які безпосередньо впливають на перебіг бойових дій, економічну стійкість держави та її міжнародне

позиціонування. Водночас виявлено окремі інституційні вади, зокрема недостатню законодавчу визначеність меж компетенції РНБО та недосконалість механізмів міжвідомчої взаємодії в умовах надзвичайних обставин. Серед виявлених проблем особливо гостро постають питання дублювання функцій між різними відомствами, недостатнього інформаційного обміну між цивільними та військовими структурами, а також відсутності чітко регламентованих процедур ескалації та деескалації в кризових ситуаціях.

Сформульовано пропозиції щодо вдосконалення інституційного механізму реалізації державної політики у сфері національної безпеки та оборони України. Зокрема, обґрунтовано доцільність законодавчого закріплення розширених координаційних повноважень РНБО, чіткого розмежування функцій між суб'єктами сектору безпеки, а також запровадження дієвих механізмів парламентського контролю за діяльністю силових структур в умовах воєнного стану. Додатково запропоновано посилити аналітичний потенціал органів безпеки шляхом інституціоналізації стратегічного прогнозування та впровадження практики систематичного перегляду стратегічних документів у сфері безпеки. Окремою складовою пропонованих реформ є запровадження системи незалежного аудиту ефективності безпекових інституцій, що сприятиме підвищенню їхньої підзвітності та прозорості. Реалізація запропонованих заходів сприятиме зміцненню національної безпеки, підвищенню стійкості держави до сучасних викликів і загроз, а також наближенню України до стандартів НАТО у сфері демократичного цивільного контролю над сектором безпеки і оборони. У довгостроковій перспективі це закладе міцний інституційний фундамент для повоєнної відбудови держави та її успішної інтеграції до євроатлантичних структур безпеки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Біла книга ОПК: які зміни вже працюють і що стримує розвиток оборонки. 2026. URL: <https://speka.ua/news/bila-kniga-opk-yaki-zmini-vze-pracyuyut-i-shho-strimuje-rozvitok-oboronki-9363g6> (дата звернення: 16.04.2026).
2. Бойко О. Державне управління у сфері цивільного захисту: подальше вдосконалення законодавства в умовах дії воєнного стану. *Науковий вісник: Державне управління*. 2022. № 2 (12). С. 195–217.
3. Буга Г. С., Буга В. В. Повноваження Служби безпеки України у сфері забезпечення державної безпеки: адміністративно–правовий аналіз. *Український політико–правовий дискурс*. 2026. № 21. С. 1–18.
4. Варналій З. С., Чеберяко О. В., Медведкова Н. С. Інституціональні засади формування державної політики забезпечення соціальної безпеки людини у воєнний період. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2023. № 9 (310). С. 81–89.
5. Гайду С. В. Надзвичайна правотворчість при здійсненні політичної функції держави в умовах воєнного стану. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2023. Том 34 (73), № 3. С. 1–6.
6. Глущенко О. О. Розроблення моделі трансформації функцій сучасної держави в умовах воєнного стану. *Часопис Київського університету права*. 2025. № 1. С. 40–45.
7. Глущенко О. О. Функція забезпечення безпеки держави в умовах воєнного стану. *Часопис Київського університету права*. 2023. № 1. С. 53–56.
8. Гнатишин М. Діяльність президента України і Ради національної безпеки та оборони України в умовах воєнного стану. *Вісник Прикарпатського університету. Серія: Політологія*. 2026. № 22. С. 95–104.
9. Горник В. Г., Євмешкіна О. Л. Особливості формування та реалізації воєнної політики як складової оборонної політики України. *Вчені записки ТНУ імені ВІ Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування*. 2023. № 34 (73). С. 150–155.

10. Григор'єв О. Ю. Український парламент в умовах воєнного стану: особливості функціонування. *Регіональні студії: науковий збірник*. 2023. Вип. 35. С. 174–182.
11. Гулеватий І. Д. Адміністративно–правові засади взаємодії Національної поліції з іншими суб'єктами сектору безпеки і оборони України: дис. ... здоб. наук. ст. к.ю.н.: 12.00.07. Харків, 2025. 257 с.
12. Дацюк А. В. Реформування системи управління сектором безпеки і оборони України в умовах гібридної війни з російською федерацією. *Publishing House «Baltija Publishing»: International scientific conference, July 16–17, 2021, Riga, Latvia*. С. 101–105.
13. Дашковська А. В. Рада національної безпеки і оборони як суб'єкт сектора безпеки і оборони України в умовах сьогодення. *Міжнародна та національна безпека: теоретичні та прикладні аспекти: Матеріали VII Міжнародної науково–практичної конференції (ДДУВС, 17.03.2023)*. С. 104–106.
14. Доронін І. М. Організаційно–правові аспекти трансформації системи сектору національної безпеки та оборони. *Порівняльно–аналітичне право*. 2019. № 6. С. 230–233.
15. Загуменна Ю. О., Сокурєнко В. В. Національна безпека України в умовах воєнного стану: теоретико–правовий аналіз. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2024. Т. 31. № 2. С. 114–138.
16. Зеленін Р. В. Формування правової політики у сфері безпеки та оборони України: виклики, пріоритети, механізми реалізації. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2025. № 34 (1). С. 465–479.
17. Зозуля О. І. Особливості організації роботи Верховної Ради України в умовах воєнного стану. *Електронне наукове видання «Аналітично–порівняльне правознавство»*. № 4. 2023. С. 70–75.
18. Зубкова Л., Григорчук О., Кулік Л. Особливості державної політики у сфері внутрішніх справ. *Наука і правоохорона*. 2025. Вип. 3 (69). С. 81–87.
19. Кириченко Ю., Суджит Ч. Парламент України у воєнний час. *Часопис*. № 2. 2022. С. 59–63.

20. Кондратенко О. Інститут Президента України: динаміка сфер компетенції. *Політичні дослідження*. 2023. № 1 (5). С. 87–107.
21. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96–ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
22. Корнієць П. Ю. Інституційна спроможність сектору безпеки та оборони України у період дії правового режиму воєнного стану: оцінка ефективності та напрями реформування. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2026. № 3 (93). С. 150–156.
23. Корж І. Ф. Концептуальні засади правової безпеки. *Інформація і право*. 2020. № 1 (32). С. 55–65.
24. Крамаренко В. В., Загуменна Ю. О. Особливості функціонування Національної поліції України в умовах правового режиму воєнного стану. *Національна безпека України: виклики та реалії сьогодення: тези доп. учасників кругл. столу (м. Вінниця, 31 жовт. 2025 р.): у 2–х ч.* Вінниця: ХНУВС, 2025. Ч. 2. С. 47–49.
25. Крушеніцький В. С. Роль Ради національної безпеки і оборони України у формуванні державної політики інформаційної безпеки. *Наукові записки. Серія: Право*. 2025. № 18. С. 164–167.
26. Кукуруз О. В. Політико–правове забезпечення парламентської реформи в Україні: сучасний стан і пропозиції євроінтеграційних зміна. *Альманах права*. Вип. 14. 2023. С. 177–182.
27. Левківська В. Місце Ради національної безпеки і оборони України в системі державних органів, що забезпечують економічну безпеку України. *Scientific notes of Lviv University of Business and Law*. 2023. № 37. С. 355–363.
28. Лиманюк А. А. Система принципів державної політики у сфері забезпечення економічної безпеки держави під час воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. № 2 (85). С. 379–385.
29. Лопатченко І. М., Помаза–Пономаренко А. Л., Батир Ю. Г. Державне регулювання у сфері інформаційної безпеки України в умовах воєнного стану.

Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія «державне управління». 2024. № 1 (20). С. 14–24.

30. Лялюк О. Ю., Самойлова А. Р., Вареник О. В. Проблеми конституційно–правового регулювання інституту Президента в умовах військового стану в Україні. *Науковий журнал «Право і суспільство*. 2023. № 6. С. 39–45.

31. Москалюк М. Ф. Інститут президентства України в умовах російсько–української війни: актуальні виклики та особливості функціонування. *Політичні процеси сучасності: глобальний та регіональні виміри* : збірник матеріалів V Міжнародної науково–практичної конференції (м. Івано–Франківськ, 25–26 квітня 2024 р.). Івано–Франківськ, 2024. С. 234–236.

32. Москалюк М., Ободянський Я. Демократичний цивільний контроль над Збройними Силами України: політичні та інституційні аспекти реалізації. *Вісник Прикарпатського університету. Серія: Політологія*. 2026. Випуск 22. С. 245–253.

33. Мурашко А. М. Реалізація державної політики у сферах національної безпеки і оборони на регіональному рівні: автореф. дис. ... здоб. наук. ст. к.н. з держ. упр.: 25.00.02. Чернігів, 2021. 21 с.

34. Овчар І. Інститут президента в умовах воєнного стану. *Політичні дослідження / Political Studies*. 2023. № 1 (5). С. 108–122.

35. Петруха С., Петруха Н., Гуденко Б. Фінансування сил безпеки і оборони України: тенденції, структура, виклики. *Ekonomichnuu analiz*. 2025. № 35 (3). С. 68–82.

36. Полякова П. Рада національної безпеки та оборони України у протидії російським гібридним загрозам. *Гібридні війни сучасності: стійкість та протидія гібридним загрозам*: Збірник тез доповідей Всеукраїнської студентської науково–практичної конференції, (28 березня 2024 року) / Ред.: Атаманенко А. (гол. ред.), Балашов Е., Конопка Н., Романов М., Санжаревський О. Острого: Національний університет «Острозька академія», 2024. С. 49–52.

37. Порядки денні та їх виконання: чому Рада не слідує своїм же планам? Лабораторія законодавчих ініціатив. 29.08.2023. URL:

<https://parlament.org.ua/analytics/poryadky-denni-ta-yih-vykonannya-chomu-rada-ne-sliduye-svoym-zhe-planam/> (дата звернення: 16.04.2026).

38. Про деякі питання висвітлення роботи Верховної Ради України дев'ятого скликання в умовах дії воєнного стану : Постанова Верховної Ради України від 06.09.2022. *Відомості Верховної Ради України*. 2022. № 41. Ст. 294.

39. Про запобігання загрозам національній безпеці, пов'язаним із надмірним впливом осіб, які мають значну економічну та політичну вагу в суспільному житті (олігархів) : Закон України від 23.09.2021 № 1780–ІХ. *Відомості Верховної Ради України*. 2021. № 48. Ст. 383.

40. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики: Закон України від 1 липня 2010 р. № 2411–VI *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 40. Ст. 527.

41. Про контррозвідувальну діяльність : Закон України від 26.12.2002 № 374–IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 12. Ст. 89.

42. Про Концепцію (основи державної політики) національної безпеки України: Постанова Верховної Ради України від 16 січня 1997 р. № 3/97–ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 10. Ст. 85.

43. Про медіа : Закон України від 13.12.2022 № 2849–ІХ. *Відомості Верховної Ради України*. 2023. № 3–4. Ст. 20.

44. Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 р. № 2469–VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 31. Ст. 241.

45. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580–VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40–41. Ст. 379.

46. Про оборону України: Закон України від 6 грудня 1991 р. № 1932–XII *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 9. Ст. 106.

47. Про основи національної безпеки України: Закон України від 19 червня 2003 р. № 964–IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 39. Ст. 351 (втратив чинність у 2018 р.).

48. Про Раду національної безпеки і оборони України : Закон України від 05.03.1998 № 183/98–ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 35. Ст. 237.

49. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 березня 2021 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України від 14 вересня 2020 р. № 392/2020. *Офіційний вісник України*. 2020. № 75. Ст. 2377.

50. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 березня 2021 року «Про Стратегію воєнної безпеки України»: Указ Президента України від 25 березня 2021 р. № 121/2021 *Офіційний вісник України*. 2021. № 26. Ст. 1177.

51. Про Службу безпеки України : Закон України від 25.03.1992 № 2229–ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 27. Ст. 382.

52. Птахіна О. М. Державне управління забезпеченням національної безпеки в умовах воєнного стану. *Інтеграція науки та практики управління в умовах соціокультурних трансформацій*: зб. матеріалів III Міжнар. наук.–практич. конф. (25 квітня 2025 року, м. Полтава). м. Полтава : ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2025. С. 293–297.

53. Регламент Верховної Ради України : Закон України від 10.02.2010 № 1861–VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 14–15, № 16–17. Ст. 133.

54. Ситникова А. О. Трансформація політичної системи суспільства України в умовах воєнного стану. *Сучасна українська держава: вектори розвитку та шляхи мобілізації ресурсів*: матеріали VII Всеукраїнської науково–практичної конференції (м. Одеса, 30 квітня 2024 р.). Одеса : ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Центр соціально–політичних досліджень «Politicus», 2024. С. 78–81.

55. Сокольська Т. В. Національна безпека як визначний фактор сталого розвитку у контексті взаємозв'язку публічної політики та державних інститутів. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування*. 2025. № 16. С. 1–7.

56. Ходлевський С. Обґрунтування ролі і місця Національної гвардії України в стабілізаційних діях безпекового характеру. *Honor and Law*. 2023. № 2 (85). С. 12–18.

57. Швайка Д. М. Адміністративно–правовий статус та організаційні засади сектору безпеки і оборони України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2025. № 3 (89). С. 146–151.

58. Шебуренков О. Державна політика обмежень у сфері масової комунікації в умовах воєнного стану. *Аспекти публічного управління*. 2025. № 13 (1). С. 21–31.

59. Шкуро А. С. Правові аспекти повноважень Президента України в умовах воєнного стану. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2024. № 4 (68). С. 247–253.

60. Шкуро А. Функціональні та сутнісні особливості структурних елементів апарату президента України. *Вісник Львівського університету. Серія філос.–політолог. студії*. 2024. Вип. 55. С. 543–549.

61. Шпак І. В. Сутність та особливості правового регулювання видатків бюджету на сектор національної безпеки і оборони в умовах воєнного стану. *Аналітично–порівняльне правознавство*. 2023. № 6. С. 555–560.